

ANALİZ

ARALIK 2017 SAYI: 226

YENİLGİDEN SONRA DEAŞ YÜKSELİŞİ, ÇÖKÜŞÜ VE GELECEĞİ

MURAT YEŞİLTAŞ, RIFAT ÖNCEL

YENİLGİDEN SONRA DEAŞ YÜKSELİŞİ, ÇÖKÜŞÜ VE GELECEĞİ

MURAT YEŞİLTAŞ, RIFAT ÖNCEL

COPYRIGHT © 2017

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımını yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Uygulama: Erkan Söğüt
Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE
Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90
www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43
Eyüp İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106
Washington D.C., 20036 USA
Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099
www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Kahire

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen Flat No: 19 Cairo EGYPT
Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985 | @setakahire

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ	8
DÜŞÜŞÜN SİYASİ VE İDEOLOJİK KODLARI	12
KAPASİTE AŞINMASI, ÖRGÜTSEL KIRILGANLIKLAR VE İNTİBAK SORUNU	17
POST-HİLAFET DÖNEMİNDE BÖLGESEL JEOPOLİTİK VE DEAŞ İLE MÜCADELE	20
SONUÇ VE ÖNERİLER	24

YAZARLAR HAKKINDA

Murat Yeşiltaş

Lisans ve yüksek lisans eğitimini sırasıyla 2003 ve 2009 yıllarında Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde tamamlamıştır. 2012 yılında ise "Türkiye'yi Konumlandırmak: Jeopolitik Zihniyet ve Türkiye'de Ordu" adlı doktora teziyle Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden doktora derecesini almıştır. Murat Yeşiltaş 2008-2009 yılları arasında Lancaster Üniversitesi Avrupa Çalışmaları ve Uluslararası Politika Bölümlerinde misafir araştırmacı, 2010-2011 yılları arasında ise Virginia Teknik Eyalet Üniversitesi Hükümet ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nde misafir öğretim üyesi olarak görev almıştır. Yeşiltaş Kürt siyaseti, devlet dışı silahlı aktörler, Ortadoğu'da güvenlik siyaseti, uluslararası güvenlik ve terörizm konularında çalışmaktadır. Son kitapları arasında *Non-State Armed Actors in the Middle East: Ideology, Geopolitics and Strategy* (Palgrave McMillan, 2017), *Jeopolitik Zihniyet ve Türkiye'de Ordu* (Kadim Yayınları, 2016) ve *Türkiye Dünya'nın Neresinde? Hayali Coğrafyalar, Çarpışan Anlatılar* (Koç Üniversitesi Yayınları, 2015) yer almaktadır.

Rıfat Öncel

Dokuz Eylül Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun olmuştur. Halihazırda Orta Doğu Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde yüksek lisans tezini yazmaktadır. Araştırma alanları arasında gayrinizami harp, şehir savaşı, terörizm ve ayaklanma ve şiddet yanlısı devlet dışı aktörler bulunmaktadır. SETA Ankara Güvenlik Araştırmaları Direktörlüğü'nde araştırma asistanı olarak çalışmaktadır.

ÖZET

DEAŞ'ın Irak ve Suriye'de kurduğu sözde hilafete dayalı devlet örgütün başkenti olan Rakka'nın düşmesiyle yıkılıyor. 2014'te halifeliğin ilan edilmesi, devamında örgütün hakimiyet alanının şaşırtıcı bir şekilde genişlemesi, yabancı terörist savaşçıların (YTS) hızla artarak bölgeye yönelmesi ve tekfirli radikal militan Selefi terörizmin küresel eylem döngüsü DEAŞ'ı uluslararası toplumun bir numaralı düşmanı haline dönüştürmüştür. Rakka ve Musul'un kaybedilmesiyle birlikte DEAŞ Irak-Suriye sınırını kapsayan küçük bir toprak parçasına sıkışmıştır. Ancak bütün kayıplarına rağmen DEAŞ sorunu ve ortaya çıkardığı terör tehdidi tamamen ortadan kalkmış görünmüyor. Hilafet sonrası dönemde cevabı verilmesi gereken en önemli soru ise topraksızlaşan, devletsiz kalan, coğrafi derinliği ve askeri üstünlüğünü kaybeden DEAŞ'ı nasıl bir geleceğin beklediğidir. Bu soruyu başka türlü formüleştirmek gerekirse DEAŞ toprağa bağlı olmayan yeni mücadele stratejisini nasıl şekillendirecek? Bu oldukça önemli bir soru ve askeri yenilgi sonrası DEAŞ'ı konuşmayı her zamankinden daha da önemli kılmaktadır. Bu bağlamda elinizdeki analiz bu gibi sorulara cevap aramaktadır.

**Bu analiz
DEAŞ'a karşı
yürütülen küresel
mücadelenin
açmazları
ve terörle
mücadeledeki
eğilimlerini
tartışarak DEAŞ
sonrası düzen
ve istikrar
için öneriler
sunmaktadır.**

GİRİŞ

Haziran 2014'te Musul Amerika Birleşik Devletleri (ABD) tarafından finanse edilen ve eğitilen Irak ordusunun şehri terk etmesiyle DEAŞ'ın eline geçmişti. DEAŞ daha sonrasında aynı şehirde halifeliğini ilan etmiş, takip eden aylarda ise topraklarını genişleterek Suriye ve Irak arasındaki sınırı ortadan kaldırarak fiili bir devlet kurduktan sonra bölgesel ölçüde yayılan "alternatif bir siyasal düzen" kurmuştu.¹ Ne var ki geçtiğimiz son iki yıl içinde DEAŞ karşıtı koalisyonun askeri hareket temposu ve DEAŞ ile mücadeledeki kararlı ve hırslı tutum örgütün önemli kayıplar vermesine neden oldu. Örgüt 2014-2017 yılları arasında kontrol ettiği toprakların yüzde 80'inden fazlasını kaybetti. Bunlara ek olarak taktiksel ve operasyonel seviyede çok sayıda askeri lider ABD hava saldırıları veya suikastlar sonucunda yaşamını yitirdi.² Bunun üzerine örgüt mesihçi söyleminin merkezinde yer alan Dabık'ı terk etmek zorunda kaldı. Bu durum DEAŞ karşıtı kararlı bir "karşı anlatı"nın oluşturulmasına imkan verdi ve en önemlisi de örgüt siyasi iddiasında bir gerileme yaşayarak "mütecaviz" askeri ilerleyişine yönelik

1. Bu durum belki de "yeni terörizm" gerçekliğini en iyi yansıtan ayırt edici özelliklerin başında gelmektedir. Sidhartha Mahanta, "If ISIS Lose Mosul, What Then?", *The Atlantic*, 19 Ekim 2016; J. M. Berger ve Amarnath Amarasingam, "With the Destruction of the Caliphate, the Islamic State Has Lost Far More Than Territory", *The Washington Post*, 31 Ekim 2017.

2. Dan Lamothe, "Gen. John Allen: Islamic State Has Lost Half of Its Leaders in Iraq", *The Washington Post*, 25 Şubat 2015.

stratejisini değiştirerek "savunma" pozisyonuna geçmek zorunda kaldı.

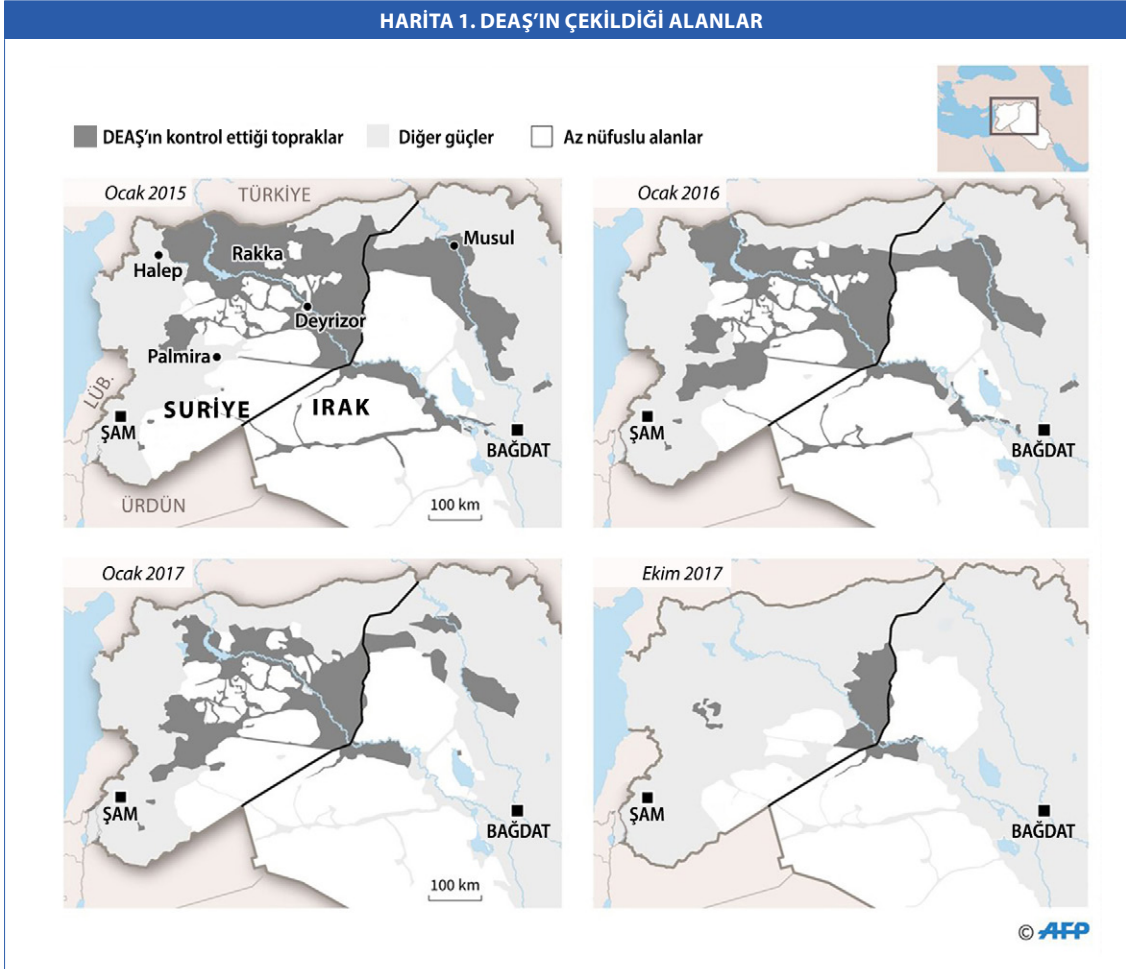
Aynı zamanda Irak ve Suriye'de yaşadığı gerilemeden sonra 2014-2017 yılları arasında yabancı terörist savaşçılar (YTS) için dönüştüğü bir çekim merkezi olma özelliğini büyük oranda kaybeden DEAŞ'ın ekonomik kaynaklarını mobilize etmesi ciddi şekilde kısıtlandı.³ Öyle ki örgütün lideri Bağdadi yayımladığı bir mesajda takipçilerine "buldukları yerde cihat yapma" çağrısında bulundu.⁴ Ağustos 2016'da başlayan Türkiye'nin Fırat Kalkanı Harekatı (FKH) ile Suriye'nin kuzeyinden Türkiye sınırına uzanan son varlığını da kaybeden DEAŞ bu operasyon çerçevesinde yenilgiye uğradı. Bu nedenler DEAŞ'ı merkez üssü olarak gördüğü Musul ve Rakka'da gücünü korumaya yönelerek stratejisini değiştirmeye zorladı ve örgütü belirli bölgelere sıkışmış savunmacı bir anlayışı benimsemeye sürükledi. Ancak biri dini diğeri siyasi merkezini temsil eden iki şehri de 2017'de kaybetti. Bu nedenle Musul ve Rakka ile birlikte örgütün alan hakimiyetini sürdürdüğü iki merkezi peş peşe kaybetmesi "yenilgiden sonra" DEAŞ'ı nasıl bir dönüşümün beklediğini daha da önemli hale getirmektedir.⁵ Ancak bu dönüşümü sağlıklı bir şekilde tartışabilmek için DEAŞ'ın nasıl bir yenilgi aldığı açık bir şekilde ifade edilmelidir.

Yenilgiden sonra ifadesi esasında DEAŞ'ın toprak kaybetmesine rağmen ortadan kalkmayacağını fakat radikal bir dönüşüm geçirme ihtimalinin yüksek olduğunu ifade etmektedir. Bundan dolayı da geleceğe dair belirsizlikler üzerine düşünmeyi gerektiren bir bakış açısını yansıtmaktadır. Daha spesifik belirtmek gerekirse "yenilgi" büyük ölçüde askeri-politik bir kavram olarak kullanılmakta ve

3. Stefan Heißner, Peter R. Neumann, John Holland-McCowan ve Rajan Basra, *Caliphate in Decline: An Estimate of Islamic State's Financial Fortunes*, (The International Centre for the Study of Radicalisation-ICSR Rapor, Londra: 2017).

4. Caroline Mortimer, "ISIS Recruits 'Called on Homegrown Jihadists to Carry Out Lone Wolf Attacks on VJ Day'", *Independent*, 11 Ağustos 2015.

5. Seth J. Frantzman, "After ISIS, Then What? The Scramble for Mosul", *The Spectator*, 27 Ağustos 2016.

Kaynak: AFP

DEAŞ'ın “mini imparatorluğu” nun⁶ çökmesi sonrasında “geleceği”nin nasıl şekilleneceğine odaklanmaktadır.

Sahadaki güç dengelerinin değişmesiyle DEAŞ'ın üst üste aldığı askeri mağlubiyetler ve akabindeki geniş alan kayıpları dolayısıyla devlet ve hilafet iddiasını kaybediyor olması bu yenilgiyi oluşturan ana sebeplerin başında gelmektedir. Kontrolü altındaki toprakları ve nüfusunu kaybeden DEAŞ doğal olarak hilafet ekseninde kurduğu dini-siyasal egemenliğini, güç kullanma tekeli ve nihayetinde devlet olma iddiasını da yitirmektedir. Bunun akabinde mecburi bir “kü-

6. Burak Kadercan, “Defeat as Victory? How the Islamic State will Rely on Hijrah to Claim Win”, War on the Rocks, 13 Ekim 2017, <https://warontherocks.com/2017/10/defeat-as-victory-how-the-islamic-state-will-rely-on-hijrah-to-claim-a-win>, (Erişim tarihi: 10 Ekim 2017).

çülme” ve “büzülme”yi içeren bir dönüşüme uğrayarak yeni koşullara adapte olmaya çalışacaktır. DEAŞ'ın geçireceği mutasyon bölgesel güvenlik ortamı için de önemli sonuçlar doğurabilir. Örgütsel zayıflama ve hiyerarşik örgütlenmenin dağılmasının yaratacağı militan kaçışları, terörist gruplar arası geçişler, “dönen YTS” gibi sorunların yanı sıra DEAŞ ile mücadelede kullanılan sorunlu yöntemlerin bölgesel ölçekte “istikrar bozucu” unsurları körüklemesi beklenebilir.

Bugünden geriye bakıldığında Irak ve Suriye’de eski sorunların yerinde durduğu, yeni problemlerin ise gün yüzüne çıktığı görülmektedir. Örneğin ABD Başkanı Trump “Rakka'nın düşmesi DEAŞ'ın sonunu getirecektir” derken⁷

7. “Trump: Raqqa Fall ‘Critical Breakthrough’, End of Islamic State in Sight”, Reuters, 21 Ekim 2017.

kentin yönetimini başka bir terör örgütü olan PKK devralmaktadır.⁸ Böylesi bir ortamda Türkiye gibi çıkarları küresel aktörlerin bölgesel öncelikleri ile varoluşsal ölçüde çatışan ülkeler kendi politikalarını güç kullanımını da içerecek şekilde hayata geçirmek durumunda kalabilir. Türkiye'nin FKH⁹ ile DEAŞ'tan kurtarılan alanda uzun vadede bulunmak istemesi Suriye'de yapılmak istenen "topraksal düzenleme"lerin dışında kalmama arzusu ile de yakından ilgilidir. Diğer aktörler açısından da benzer bir durumun söz konusu olduğunu söylemek mümkündür. Diğer bir ifadeyle post-hilafet döneminde yeni topraksal düzenleme yapmak isteyen revizyonist aktörlerle özellikle Irak ve Suriye'nin "toprak bütünlüğü"nü korumak isteyen güçler arasında bir rekabet söz konusudur.

DEAŞ'ın kurulması, yükselmesi ve yayılmasına olanak sağlayan siyasi istikrarsızlık ve güvensizlik iklimi Suriye ve Irak ölçeğinde halihazırda varlığını devam ettirse de örgütün saldırıya dayanan askeri-stratejik üstünlüğü büyük ölçüde kaybolmuştur. Örgüt çatışma ortamında şok saldırılarla harmanladığı konvansiyonel savaş kabiliyetleri sergileyerek tüm rakiplerini alt etmeyi başarmış, ofansif yaklaşıma dayanan bu askeri başarısını yönetim, doğal kaynakları ele geçirme ve militan kazanma bağlamlarında stratejik bir üstünlüğe dönüştürdü. DEAŞ bunun yerine geriye döneminde daha hibrit bir savunma stratejisi izledi. Sürekli genişlemeye dayalı ancak temel hedefin merkez coğrafi bölgeyi korumak olduğu saldırgan stratejiyle karşılaştırıldığında ortaya çıkan dezavantajlar DEAŞ'ın toprağa bağlı kalarak hayatta kalma süresini azaltmıştır.

Yine de savunma stratejisi örgütün geçmiş tecrübesi dikkate alındığında organizasyonel ve askeri bir zayıflık olarak görülmemeli, örgütün Musul ve Rakka sonrasında hızlı bir çöküş dö-

mine gireceği anlamına gelmemelidir. Savunma stratejisi örgütün savaşma gücünü artırması ve gelecek saldırılarda daha etkin planlamalar yapması için önemli bir fırsat sunabilir. Bu nedenle DEAŞ'ın Musul ve Rakka'da "yenilme"si ve bu iki merkezi kaybetmesi onun sonunu aniden getirmeyeceği gibi örgütün daha da saldırganlaşarak mutasyona uğramasına yol açabilir. Bu değişimin karakteristik özelliklerini dikkate aldığımızda "topraksal yenilgiden sonra" aşağıdaki sonuçların ortaya çıkması muhtemeldir:

- Devlet olma vasfını kaybederek sınırları belli ve etkin bir coğrafi alanı kontrol eden bir aktör olmaktan çıkacaktır.
- Şehir merkezlerinde yer altına çekilerek gizli örgütlenmeye gidecek, uyuyan hücreler oluşturacak, çöl bölgeleri ve mümkün olduğu oranda sınır hatlarında güvenli barınaklar teşkil edecektir.
- Savaş stratejisinde büyük çaplı askeri hareket yeteneğini ABD hava gücü devreye girdikten sonra kaybettiği gibi yenilgiden sonra hibrit savaş taktiklerini de izlemekte zorlanacaktır. Bunun yerine intihar eylemleri, pusu ve küçük çaplı baskınlar en büyük saldırı metotları haline dönüşecektir.
- Alan hakimiyetinin bitmesiyle gizliliğe verdiği önemi hiç olmadığı kadar yükseltecek, örtülü operasyonlarının sayısını artıracaktır. Bu doğrultuda gerçekleştirebileceği suikast tipi eylemlerin yanında özellikle merkez coğrafyası haricindeki bölgelerde "siber alan"ı artan oranda kullanmak suretiyle sansasyonel terör eylemlerine kalkışacaktır.
- Ekonomik zorlukların yanı sıra organizasyonel çözülme ve liderlik krizleri ile karşılaşacağından örgütsel ideolojiye sonuna kadar sadık olanlar haricinde bünyesinde bulunan savaşçıları örgüt saflarında tutmakta zorlanacaktır. Bu konuda en büyük handikaplardan birini saflarında halen önemli oranda bulunan YTS'lerin durumu oluşturacaktır.

8. "Terrorists Raise Flag of PKK Leader Öcalan in Newly Liberated Raqqa", *Daily Sabab*, 19 Ekim 2017.

9. Harekat ile alakalı ayrıntılı bir çalışma için bkz. Murat Yeşiltaş, Merve Seren ve Necdet Özçelik, *Fırat Kalkamı Harekatı: Harekatın İcrası, İstikrarın Tesis ve Alınan Dersler*, (SETA Raporu, İstanbul: 2017).

DEAŞ'ın Suriye ve Irak'taki saha hakimiyeti eridikçe "DEAŞ sonrası bölge" tartışmaları daha da anlam kazanmaktadır. Bu tartışma büyük oranda DEAŞ'ın tamamen ortadan kaldırıldığı bir senaryo üzerinden yürüse de özelde örgüt genelde ise militan radikal Selefi akımlar yeni şartlara adapte olabilme yeteneğine sahip bir profil çizmektedir. Dolayısıyla "DEAŞ sonrası" olarak tarif edilen dönemde dahi DEAŞ veya türevlerinin konuşulacağını öngörebiliriz. Diğer bir ifadeyle örgütün tamamen ortadan kaldırılması şimdilik fazla iyimser bir yaklaşımı temsil etmektedir. Bu sebepten DEAŞ sonrasıdaki döneme dair analizleri DEAŞ veya militan radikal Selefilik'in farklı formlarda devam edeceği ihtimali üzerinden yapmakta fayda vardır. Bu aşamaların en önemli ve belki de ilk safhası Musul ve Rakka sonrası DEAŞ'ın nasıl bir dönüşüm geçireceğidir.

Bu analiz temel olarak geniş toprak ve nüfus kaybı yaşayarak devlet olma vasfı elinden kayan DEAŞ'ın yeni oluşan duruma siyasi-ideolojik, stratejik, operasyonel ve taktiksel ölçeklerde ne tür yanıtlar üretebileceğini tartışmaktadır. Bu kapsamda çalışmada özellikle Musul ve Rakka gibi merkezi alanların elinden çıkmasına dair örgütün yaptığı hesap ve geliştirdiği politikalar ile bunların örgüt üzerinde ortaya çıkardığı etkiler incelenecektir. Aynı bağlamda önümüzdeki dönemde DEAŞ'ın geçireceği dönüşüm ve bunun ortaya çıkaracağı muhtemel güvenlik tehditleri de değerlendirilecektir. İkinci olarak analiz örgüt ile küresel mücadelenin açmazlarını ve terörle mücadeledeki eğilimleri tartışarak DEAŞ sonrası düzen ve istikrar için öneriler sunmaktadır.

DEAŞ'ın yükselişi, çöküşü ve geleceğini tartışan analiz örgütün askeri ve yönetsel anlamda kesin bir yenilgiye uğrayacağı ancak gelecekte örgütsel-organizasyonel hayatını, hareket döngüsünü ciddi bir dönüşüm geçirmek kaydıyla sürdüreceğini ileri sürmektedir. Bu dönüşümün dinamiklerinin Soğuk Savaş dönemi gerilla hareketlerinden dahi ilham alan ve tecrübe edinen,

"cihatçı savaş" mirasına sahip çıkan DEAŞ'ın stratejik zihniyetinden sorumlu lider kadronun tutumu ile yakından ilgili olması beklenmelidir. Baas subayları özellikle 2010'dan itibaren örgüt içerisinde önemli pozisyonlara sahip olsa da militan Selefi radikal kanadın ve geleneğin organizasyonel stratejinin oluşturulmasında çok daha belirleyici bir konumda olduğu görülmektedir. Bu grup örgütün siyasi, ekonomik, dini ve medya kollarında hakim durumdadır. Doğal olarak temel karar alma süreçleri de ellerindedir.¹⁰ Dolayısıyla örgütün geçireceği dönüşümü anlamlandırmak için bu stratejik zihniyeti meydana getiren bileşenler ortaya konmalıdır.

DEAŞ'ın nihai hedefi küresel bir savaşa yol açacak şekilde kaosu yayılmasını sağlamak ve halifelik iddiasını koruyacak çatışmacı bir düzensizliğe neden olmaktır.

DEAŞ'ın 2004'ten sonra Irak'ta, işgal ve kaos ortamında uyguladığı savaş pratikleri ve Arap Baharı'ndan itibaren bölgesel ölçekte yayılan krizlere verdiği tepkiler bu örgütün karar alma ve uygulama süreci hakkında ziyadesiyle ipucu vermektedir. Buradan hareketle DEAŞ'ın en büyük özellikleri arasında hilafet ve devlet iddiası taşıma, rakip devlet dışı aktörler üzerinde hegemonya kurma, "devrimci" savaş metodolojisi ve stratejik esneklik gösteren lider kadrosunu saymak gerekir. Aynı zamanda kendisi de bir ayaklanma hareketine dayanan DEAŞ fiziksel olarak bulunmadığı alanlardaki sosyolojiyi de okuyan ve manipüle eden, gerekli gördüğü koşullarda esneklik göstererek değişen koşullara uyum sağlayan mesihanik bir oluşumdur.¹¹ Dolayısıyla DEAŞ'ın önümüz-

10. Craig Whiteside, "A Pedigree of Terror: The Myth of the Ba'athist Influence in the Islamic State Movement", *Perspectives on Terrorism*, Cilt: 11, Sayı: 3, (2017).

11. Serra Can, "Making Sense of ISIS' Geopolitical Imagination", (Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü, Sakarya: 2017).

deki dönemde geçireceği dönüşüm stratejik zihniyetinin yeni güvenlik ortamını nasıl yorumlayacağı ile yakından alakalı olacaktır.

DÜŞÜŞÜN SİYASİ VE İDEOLOJİK KODLARI

Mayıs 2016'da örgüt sözcüsü olarak yaptığı konuşmada Ebu Muhammed Adnani komutanlarının öldürülmesi, bir şehrin veya toprağın ellerinden çıkmasıyla yenilgiye uğramayacaklarını, kendileri için yenilginin Musul, Sirte veya Rakka'nın kaybıyla değil "irade gücü ve savaşma azminin yok oluşu"yla alakalı olduğunu belirtmişti. Adnani DEAŞ'ın elinden tüm topraklar çıksa da örgütün yine en başa dönerek mücadeleye yeniden başlayacağını savunmuştu.¹² Öte yandan DEAŞ tarafından haftalık olarak çıkarılan *El-Naba* gazetesi Ağustos 2016'da örgütün daha önce Irak'ta Sahva güçlerinin yükselişle çöl bölgelerine çekildiğini ancak onlarca militanını şehirlerde gizleyerek uyuyan hücreler yarattığını, bu hücrelerin zamanla Irak güvenlik güçlerine büyük kayıplar verdirdiğini ve ülkede ciddi bir güvenlik karmaşasına sebep olduğunu hatırlatmaktadır.¹³ Bu argümanlarla her ne kadar zayıfladığını saklamaya çalışsa da DEAŞ'ın içinde bulunduğu durumun yanı sıra geçmiş tecrübelerine dair de farkındalığa sahip olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla örgütün geleceğe dair senaryolar üzerinde çalıştığı ve stratejik hesaplamalar yaptığı ifade edilmelidir. Bu durum aynı zamanda bize şunu hatırlatmalıdır: DEAŞ'ın siyasal boyutunu oluşturan ana omurga hilafet söylemidir.

Musul ve Rakka'nın kaybedilmesi örgütün devletleşme anlamında siyasi iddiasına zarar verecek olsa da "mesiyanik" söylemin üzerine inşa edilen hilafet anlayışını sona erdirmeyebilir. Ak-

12. Ebu Muhammed Adnani'nin konuşması için bkz. Jihadology, Mayıs 2016, <http://jihadology.net/2016/05/21/new-audio-message-from-the-islamic-states-shaykh-abu-mu%E1%B8%A5ammad-al-adnani-al-shami-and-those-who-lived-in-faith-would-live-upon-evidence>, (Erişim tarihi: 10 Temmuz 2017).

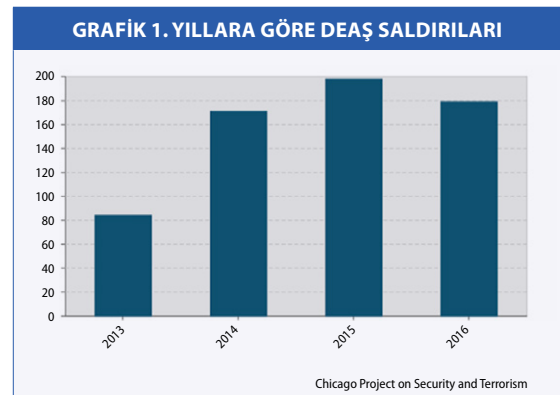
13. *El-Naba*'dan aktaran Hassan Hassan, "What ISIL Really Thinks about the Future", *The National*, Temmuz 2017.

sine hilafet eksenli "egemenlik" propagandasını devam ettirmek için yeni bir gerekçe oluşturabilir. DEAŞ bir toprağa bağlı olsun ya da olmasın küresel bir halifelik istemektedir. Bu iddia kendisine ait olan propaganda dergisi *Dabiq*'in beşinci sayısında açık bir şekilde dile getirilmiştir:

Halifelik bayrağı, mürtedler ve ikiyüzlü münafıklar hor görse de Mekke ve Medine üzerinde yükselecek. Halifelik bayrağı, Yahudiler ve Haçlılar hor görseler de Beytul-Makdis (Kudüs) ve Roma üzerinde yükselecek. O kutsal bayrağın gölgesi, yeryüzünün Doğu ve Batısını kaplayana kadar genişleyecek ve ABD ve onun koalisyon ortakları hor görse de dünyayı İslam'ın adaleti ve hakikati ile besleyerek mugalata ve cahilliğin tiranlığını sona erdirecek.¹⁴

Yukarıdaki alıntı DEAŞ'ın mesihçi söylemi ve buna dayalı coğrafi algısını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu nedenle örgütün sadece Irak ve Suriye merkezli bir devlet kurma iddiası taşıdığını söylemek doğru olmayacaktır. Nihai hedefi küresel bir savaşa yol açacak şekilde kaosun yayılmasını sağlamak ve halifelik iddiasını koruyacak çatışmacı bir düzensizliğe neden olmaktadır.¹⁵ DEAŞ devlet olarak hilafet yapısını Irak ve Suriye olmadan koruyamayacak olsa da bir siyasi fikir ve propaganda aracı biçiminde halifeliği kullanmaya devam edecektir.

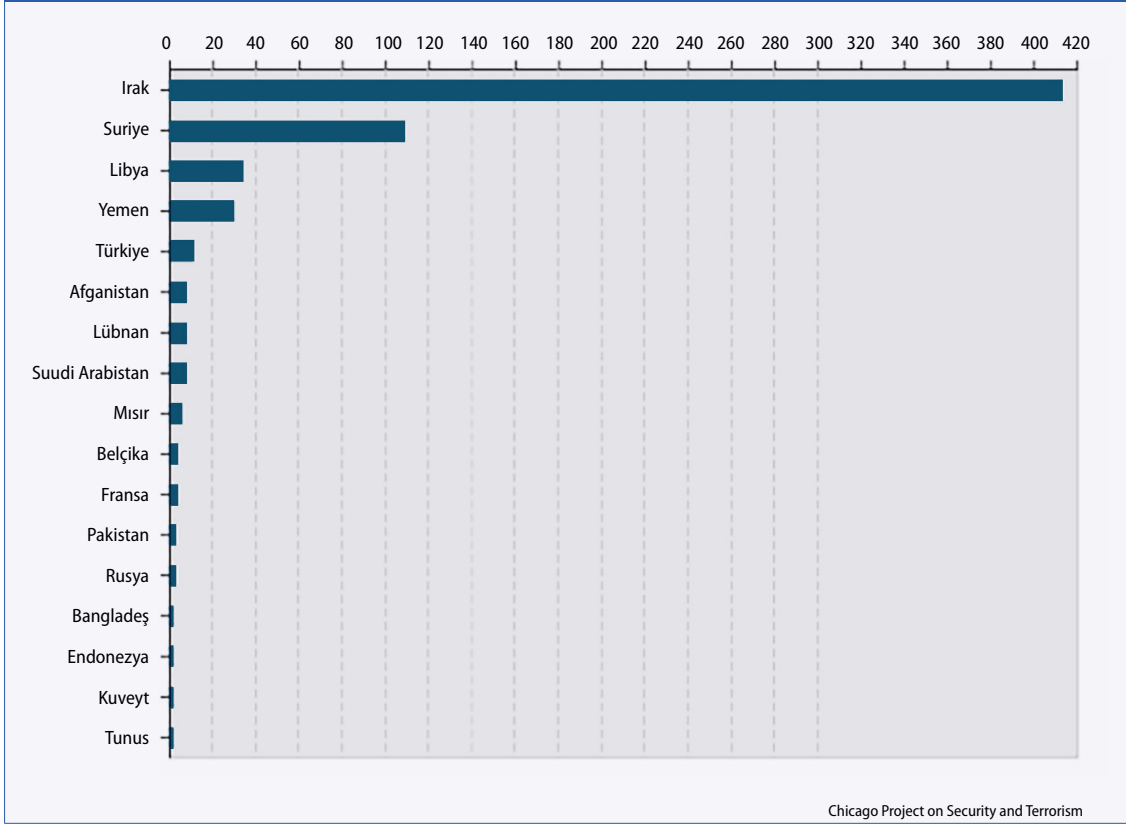
DEAŞ'ın Ebubekir Bağdadi'nin 2014'te halifeliğini ilan ettiği Nurettin Zengi Camii'ni üç

14. "Remaining and Expanding", *Dabiq*, Sayı: 5, (2014).

15. Ufuk Ulutaş, *The State of Savagery: ISIS in Syria*, (SETA Yayınları, İstanbul: 2017).

GRAFİK 2. ÜLKELERE GÖRE 2013-2016 YILLARI ARASINDA DEAŞ'IN BOMBALI SALDIRILARI

yıl sonra yıkmak durumunda kalması örgütün şu anda geldiği noktanın sembolik bir ifadesidir.¹⁶ Diğer taraftan DEAŞ halifelik ekseninde kurduğu “mini imparatorluğu” kaybetmesine rağmen üç sene önce sahip olmadığı ulus aşırı bir örgüt haline gelmiş durumdadır. Bu aynı zamanda El-Kaide’nin yanında ikinci bir küresel terör dalgasının oluşması anlamına gelmektedir. Örgütün birçoğu Suriye ve Irak’ta olmak üzere farklı coğrafyalarda toplam bin 800 intihar saldırısı gerçekleştirebilmesi, toplam 200 bin kişinin ölümünden sorumlu olması ve 35 vilayette hakimiyet ilan etmesi El-Kaide ile olan yarışındaki ciddiyetini ortaya koymaktadır.¹⁷ Küresel cihatçılığın temsili üzerindeki rekabet sansasyonel terör eylemlerini körükleme potansiyelini barındırmaktadır.

16. Hamdi Alkhshali, Barbara Starr ve Phil Gast, “US, Iraq Say ISIS Blew up Famous Mosul Mosque”, CNN, 23 Haziran 2017.

17. Hassan Hassan, “ISIS May Be on Its Knees but It will Rise Again If We Don’t Break the Cycle”, *The Guardian*, 15 Temmuz 2017; Hassan Hassan, “What ISIL Really Thinks about the Future”, *The National*, 17 Temmuz 2017.

DEAŞ gibi halifelik, toprak kontrolü ve devlet yönetimine talip olan bir yapının düşman kazanmaktan hiç çekinmeyen tutumu en başından beri sorgulanan ancak cevabı bulunamayan mantığa aykırı bir hareket tarzıydı. Bu noktada belki de DEAŞ’ın büyük stratejisinin en başından beri bir devlet gibi fiziksel oluşumdan ziyade ebediyete kadar sürecek küresel cihatçılığın hegemonyasını elde etmek ve cihatçı ütopyayı “gerçek inananlar” a yaşatabilmek olabileceğinin altını çizen görüşler mevcuttur. Bu bağlamda bin günlük Musul hakimiyeti ile gerçekleşen cihatçı ütopya gelecekteki ayaklanmalar için de ideal bir prototip işlevi görecektir. DEAŞ her şeyini kaybetse bile bu tecrübenin sıkı ideolojik bağı olanlar arasında yaşayacağı ve onları örgüt saflarında tutacağı iddia edilmektedir.¹⁸

DEAŞ’ın resmi yayınları örgütün yaşadığı kayıplara verdiği reaksiyonların tahlilini

18. Charlie Winter, “How ISIS Survives the Fall of Mosul”, *The Atlantic*, 3 Temmuz 2017.

yapmak doğrultusunda önemli ipuçları sağlamaktadır. Özellikle sembolik önem atfettiği Dabık gibi toprakların elinden çıkmasına karşı gösterdiği tepkiler öğreticidir. DEAŞ *Rumiye* dergisinin Kasım 2016 tarihli üçüncü sayısında Dabık'ın kaybedilmesini konu edinmiştir. Örgüt 16 Ekim'de FKH güçleri tarafından ele geçirilen Dabık kasabasının kendisi için bir dönem muazzam olan önemini azaltma gayreti içerisine girmiştir. Düşmanlarının bunu kendisi üzerinde psikolojik bir zafer olarak gördüğünü ancak onların gerçekleşen bu küçük savaş ile "büyük mahşer savaşı"nı DEAŞ'ın ayırt edemeyeceğini düşünerek hata ettiklerini vurgulamaktadır. Bu doğrultuda Dabık'ta gerçekleşecek asıl savaştan önce bunu işaret eden bazı büyük olayların gerçekleşmesi gerektiği ifade edilmektedir. Buna göre ancak Romalılar Dabık veya Amak'a askerlerini getirdikleri, orada kamp kurdukları ve o zamana kadar dünyanın gördüğü en iyi insanlar Medine'den Romalılara doğru yola çıktığında doğru zaman gelmiş olacaktır. Roma ordusu mağlup edildikten sonra Müslümanlar Konstantinopolis'i fethedecektir. Örgüt "Haçlılar"ın ve onların "mürted müttefikler"inin bu bilgilere sahip olmadıklarını ifade ederek psikolojik üstünlüğü ele geçirmeye ve zaaflarını kapatmaya çalışmıştır.¹⁹

Örgüt kıyamet savaşından önce yaşanması gereken olayları ayrıntılı olarak sıraladıktan sonra günümüze gelmektedir. İsrâ Suresi'nin 51. ayetine atıf yaparak Allah'ın düşmanlarının kalplerine ayrılık tohumları ekeceği, aralarına ihtilaflar sokacağı ve onları birbirlerine düşman edeceğini belirtmekte, belki de yakın bir zamanda birbirlerinin boğazlarına sarılacaklarını vurgulamaktadır. Sonrasında Şam'ın kuzeyinde Dabık'ta meydana gelen olayların kıyamet savaşının işaretleri olduğu, eski ihtilafların yeniden gün yüzüne çıktığı dile getirilmektedir. Batılı Haçlıların Doğulu Haçlılara, onların mürted müttefiklerinin ise birbirlerine karşı oldukları ifade edilmektedir.

19. *Rumiye*, Sayı: 4, (2016), s. 25.

Türklerin Kürtlere, Türkiye Sahvasının Ürdün Sahvasına, Şiiilerin Iraklı Kürtlere, Batılı Kürtlerin Doğulu Kürtlere ve Nusayriilerin de Şam Kürtlerine karşı oldukları belirtilmektedir. Nihayetinde DEAŞ Dabık'tan çekilmesini Allah'ın emri olarak sunarken bu çekilmenin ve yaşanan küçük savaşın kaçınılmaz olarak mahşer savaşına yol açacağını iddia etmektedir.²⁰

Görüldüğü gibi DEAŞ yaşadığı kayıpları ve zayıflığını önemsizleştirmeye, dikkatleri başka yöne çekmeye çalışmaktadır. Dabık gibi sembolik toprakların elinden çıkmasını ve baştan beri ileri sürdükleri kehanetin gerçekleşmemesini henüz zamanın gelmediği argümanlarıyla geçiştirmektedir.

DEAŞ her ne kadar zayıflığını kapatma ve dikkatleri dağıtma stratejisi uygulasa da içinde bulunduğu durum onun büyük söylemine de yansımaktadır. Örgüt geriledikçe ideolojik duruş bağlamında söylem değişiklikleri dikkat çekmektedir. Örneğin "devlet" kurarken benimsediği ideoloji ile sonrasındaki düşünce yapısı arasında belirgin bir fark vardır. Söylemi çok daha katılaşmıştır. Ancak son yayınları incelendiğinde bu söylemin tekrar yumuşadığı görülmektedir.

Tekfirci ideolojinin gevşemesi hem DEAŞ'ın kendi örgütsel hayatı için hem de diğer terörist gruplarla ilişkileri bağlamında önemli sonuçlar doğurabilir. Bu gevşeme DEAŞ'ın ideolojisini bitirme potansiyeli taşımasının yanı sıra onu akışkan bir hale getirmek suretiyle örgütün diğer gruplar üzerinde hakimiyet kurmasına da neden olabilecektir. Gevşeyen ideoloji ve söylem diğer aşırı gruplarla ittifak ilişkilerinin tesisini kolaylaştıracağından terör örgütleri arasında pragmatik iş birliklerini artırabilir. Bu doğrultuda DEAŞ ile örneğin El-Kaide arasındaki ilişkiler yumuşayabilir ve hatta bazı noktalarda iki örgüt iş birliğine dahi gidebilir. Böylesi bir durumun meydana gelme ihtimali El-Kaide'de yeni liderliği Bin Ladin'in oğlunun alması ile daha da artabilir.²¹

20. *Rumiye*, Sayı: 4, (2016), s. 26.

21. Hilmi Demir ile gerçekleştirilen mülakat, 5 Ekim 2017, Ankara.

El-Kaide'den koptuğunu iddia eden ancak yine de Suriye'de bölgesel ve küresel aktörler nezdinde marjinalleşmekten kaçamayan²² Şam'ı Özgürleştirme Heyeti'ne (Heyet-i Tahrirü's-Şam) yönelik olarak İdlib'e gerçekleştirilecek askeri hareket bu gruba müzahir bazı unsurların daha da radikalleşmesine sebep olarak DEAŞ ile muhtemel bir iş birliğini kolaylaştırabilir.

Musul ve Rakka: Düşüşün İki Cephesi

Musul ve Rakka'nın kaybedilmesi DEAŞ'ın düşüşü ve gerilemesinin karakteristik özelliklerini oluşturur. Mini imparatorluğun elinde bulunan iki önemli savunma hattı ve örgütün sıklet merkezini oluşturan Rakka ve Musul bir tarafta siyasi egemenliğinin somut göstergesini diğer tarafta örgütün ekonomik derinliğini temsil etmekteydi. Bu iki şehrin düşmesi örgütün stratejik topraklardan yoksun kalması bakımından askeri yenilgisini ve hilafetin başkentini kaybetmesi bakımından siyasi mağlubiyetini beraberinde getirmiştir. Musul örneği bu nedenle düşüşte olan DEAŞ'ın savunma ve terör stratejisi açısından önemli ipuçları sunmaktadır.²³

DEAŞ'ın Musul'u müdafaa tarzı savunma pozisyonunda bulunduğu önceki örgütsel davranışlarından bir sapma niteliği taşımıştır. Daha önce savunmada kaldığı bölgelerde genellikle ciddi bir direniş göstermeden çekilmeyi tercih eden örgüt Musul'da elindeki her imkanı kullanarak sonuna kadar savaşmıştır. Felluce'de askeri olarak kaybedeceğini anladığında şehri terk ederken Ramadi ve Münbiç'te ise sonuna kadar mücadeleyi tercih etmiştir.²⁴ Ancak Musul büyük Sünni nüfusu, ekonomik potansiyeli ve halifeliğin ilan yeri olması nedeniyle DEAŞ açısından diğer şehir ve kontrol ettiği bölgelerle karşılaştı-

ramayacak kadar stratejik öneme sahiptir. Bu nedenle örgüt öncelikle Musul'u kaybetmesinin önüne geçecek ya da şehrin düşmesini geciktirecek bütün yöntemleri denemiştir.²⁵

DEAŞ devlet olarak hilafet yapısını Irak ve Suriye olmadan koruyamayacak olsa da bir siyasi fikir ve propaganda aracı biçiminde halifeliği kullanmaya devam edecektir.

DEAŞ Musul'da kademeli bir alan savunma stratejisi izlemiştir.²⁶ Şehrin kenar kuşağında hareketli savunma hattı kuran DEAŞ bu alanlarda vurkaç taktiklerini kullanarak genellikle bombalı saldırılar yapmayı tercih etmiştir. Operasyonun temposunu düşürmek ve koalisyon güçlerinin dikkatini dağıtmak için klasik taktiklerinden biri olan güvenlik açısından zayıf gördüğü şehirlere sızarak saldırma veya oradaki mevcut örtülü varlığını aktif hale getirme yöntemlerini uygulamıştır.²⁷ Musul operasyonu devam ettiği sırada DEAŞ'ın Kerkük'teki uyuyan hücrelerini mobilize ederek bir gecede çok sayıda mahalleyi alması böylesi bir stratejinin hayata geçirilmesinin örneklerinden birini oluşturmuştur.²⁸ Bu saldırı sonuç olarak Musul üzerindeki askeri operasyonun konsantrasyonunu etkilediği gibi Musul operasyonunda kuzey ve doğu cephesini tutan Peşmerge'nin bazı unsurlarını Musul'dan

25. Bu konuda ayrıntılı bir çalışma için bkz. Serkan Balkan, *DEAŞ'ın İHA Stratejisi: Teknoloji ve Yenilikçi Terörizmin Yükselişi*, (SETA Rapor, İstanbul: 2017); Jane Arraf, "Iraqi Troops Edge Deeper into Mosul-with Caution", NPR, 15 Ocak 2017, <http://www.npr.org/sections/parallels/2017/01/15/509643740/iraqi-troops-edge-deeper-into-mosul-with-caution>, (Erişim tarihi: 10 Temmuz 2017).

26. Paul D. Shinkman, "ISIS on the Defensive in Mosul Campaign", US News, 19 Ekim 2016.

27. "Wave of Strikes as ISIS Puts up Tough Defense of Mosul", *The Daily Star*, 24 Ekim 2016.

28. Emily Anagnostos, "ISIS Attacks Kirkuk in Zone Defense to Divert Attention from Mosul", *The Institute for Study of War*, 21 Ekim 2016, <http://www.understandingwar.org/background/campaign-mosul-isis-counterattacks-kirkuk-october-21-2016>, (Erişim tarihi: 10 Temmuz 2017).

22. Oytun Orhan ile gerçekleştirilen mülakat, 3 Ekim 2017, Ankara.

23. Feras Hanoush, "ISIS after Raqqa", Atlantic Council, 29 Haziran 2017, <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/syriasource/isis-after-raqq>, (Erişim tarihi: 10 Temmuz 2017); Nick Paton Walsh, "The Fall of Raqqa: What Comes Next for the Devastated City and for ISIS", CNN International, 18 Ekim 2017.

24. Hassan Hassan, "The Dangers of a Protracted Battle to Retake Mosul", *The National*, 23 Ekim 2016.

Kerkük'e kaydırma zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Merkezi hükümeti ise Irak'ın diğer şehirlerinde de benzer bir durum oluşabileceği ihtimali karşısında güvenliği daha fazla artırmaya sevk etmiştir. Başka bir örnek olarak ise Palmira verilebilir. Örgüt bu şehri kaybettikten dokuz ay sonra gerçekleştirdiği sürpriz saldırıyla şehirdeki petrol ve doğal gaz kaynaklarının yanı sıra bir Rus üssünü de kontrol altına almıştır. Örgütün 4 bin militanı ile düzenlediği bu saldırı sonucunda onlarca Rus tankı ile çok sayıda füze ve mühimmatı ele geçirdiği belirtilmiştir.²⁹ Örgütün karşı saldırı altındayken sonuçları çok ciddi olan bu tarz eylem ve askeri hareketler yapabilmesi dikkat çekicidir.

Her ne kadar intihar saldırılarının etkisinin İkinci Dünya Savaşı'nın son yıllarında Japon Kamikaze pilotlarında olduğu gibi azaldığı iddia edilse de³⁰ DEAŞ Aralık 2015 ile Kasım 2016 tarihleri arasında intihar saldırılarıyla şehitlik kavramını "endüstrileştirmiş" ve 923 intihar saldırısı düzenleyebilmiştir. Bu saldırılar Irak güvenlik güçlerinde çok ciddi zayıflığa neden olmuştur. Örgüt Musul operasyonunun ilk haftasında şehir çevresinde 58 intihar eylemi düzenlemiş ve izleyen dönemde her hafta ortalama 19 intihar saldırısı gerçekleştirmiştir. Bu saldırganların yalnızca yüzde 20'sinin yabancı savaşçı olması kalanın Irak ve Suriye nüfusunun içerisinden çıkması aslında DEAŞ ideolojisinin yerel nüfus üzerindeki etkisini gözler önüne sermektedir.³¹

Silah, mühimmat ve askeri araç temini konusunda her ayaklanma hareketinde olduğu gibi düşmanlarından ele geçirdiği materyale

bağımlı olan DEAŞ sahadaki yenilgilerinin ardından elindeki savaş araçlarını büyük oranda kaybetmiştir. Örgüt bunun üstesinden gelebilmek için mühendislik yeteneklerini seferber etmek suretiyle savaş verimliliğindeki düşüşü sofistike silahlarla kapatmaya çalışmaktadır. Bunun yanında patlayıcılarla doldurulmuş ve paslanmış metal levha ve ızgaralar ile cıvatalanmış kamyonetler örgütün klasik savaş araçları haline gelmiştir.³² DEAŞ bombalı araç saldırılarında ordu birliklerinden ele geçirdiği zırhlı araçların yanı sıra pikap ve damperli kamyonları da içeren her türlü uygun aracı kullanmaktadır. Bu araçları DEAŞ'ın elinde savaş makinesine dönüştüren ofansif ve defansif amaca dönük iki temel bileşenden söz edilebilir. Bu araçların çeşitli zırhlarla donatılarak saldırı hedefine ulaşana kadar karşı saldırılara dayanma oranı artırılırken patlayıcı ve kimyasal gazla doldurularak da hedefe verebileceği zarar azamiye çıkarılmaktadır. Söz konusu yöntemlerin DEAŞ'ın Rakka savunmasında da etkin bir şekilde devreye sokulduğu görülmektedir.

Öte yandan bombalı araç saldırılarına karşı koalisyon desteğinde geliştirilen önlemler bu araçların örgüt eliyle özellikle dayanıklılık ve vereceği zayıflığı artırmaya dönük eklemeler yapmasına sebep olmuştur ki bunlar söz konusu araçların manevra yeteneğini neredeyse tamamen kaybetmiş, ağır ilerleyen hantal araçlara dönüşmelerine yol açmıştır. Öyle ki bu araçlara karşı en iyi cevabın basit bir şekilde önlerinden çekilmek olacağı ifade edilmiştir.³³ Ancak bu öneri mobil hedefler için işe yarayacağından sabit hedeflerin nasıl korunacağı önemli bir sorun olarak kalmaktadır. Aynı zamanda DEAŞ bu duruma karşı ağır donanımlı tek bir araçtan ziyade

29. Thomas Joscelyn, "Jihadis Celebrate Capture of Russian Base in Palmyra, Syria", Long War Journal, 13 Aralık 2016; Chris Tomson, "Video: ISIS Seizes Syrian Tanks, Russian Vehicles Left Behind in Palmyra", Al Masdar News, 11 Aralık 2016, <https://www.almasdarnews.com/article/video-isis-seizes-syrian-tanks-russian-vehicles-left-behind-palmyra>, (Erişim tarihi: 10 Temmuz 2017).

30. Patrick Cockburn, "Isis Faces Likely Defeat in Battles in Iraq and Syria-but What Happens Next?", *Independent*, 31 Mayıs 2016.

31. Jamie Grierson, "ISIS has Industrialised Martyrdom, Says Report into Suicide Attacks", *The Guardian*, 28 Şubat 2017.

32. Robert Beckhusen, "Islamic State Hid Tank Cannons inside Shipping Containers", War is Boring, 8 Temmuz 2017, <https://warisboring.com/islamic-state-hid-tank-cannons-inside-shipping-containers>, (Erişim tarihi: 10 Ekim 2017); Matthew F. Cancian, "Tactics, Techniques, and Procedures of the Islamic State: Lessons for US Forces", *Military Review*, (2017), s. 56.

33. Cancian, "Tactics, Techniques, and Procedures of the Islamic State: Lessons for US Forces", s. 57.

hafif ve manevra kabiliyeti yüksek birçok aracı eş zamanlı olarak kullanmak suretiyle cevap verebilecektir. Öte yandan DEAŞ ile mücadele eden güçlerde Milan gibi tanksavar füzelerin sınırlı sayıda bulunması yüksek sayıdaki DEAŞ bombalı araçlarına karşı koymayı zorlaştıran diğer bir etken olarak görülmüştür.³⁴

Askeri-taktiksel savunma dışında DEAŞ sivilleri kalkan olarak kullanmak, bazı kimyasalları savaş sahasına sürmek ve Irak ile Suriye dışında terör eylemleri düzenlemek dahil birçok yöntem aracılığıyla Musul ve Rakka'nın kaybedilmesini geciktirmek istemiştir.

KAPASİTE AŞINMASI, ÖRGÜTSEL KIRILGANLIKLAR VE İNTİBAK SORUNU

Kapasite Aşınması

Musul ve Rakka'nın kaybedilmesinin en önemli sonuçlarından biri DEAŞ'ın organizasyonel yapısında yaşayacağı parçalanma nedeniyle zayıflaması ve küçülmeye gitmesi olacaktır. DEAŞ'a karşı oluşturulan uluslararası kampanya örgütün sadece toprak kaybetmesine neden olmamıştır. Aynı zamanda ekonomik hareketliliğini de sınırlamış ve örgütün karar alma mekanizmasını güçlü kılan operasyonel düzeyde etkin bazı kilit isimlerin de oyun dışı kalmasına yol açmıştır. Musul ve Rakka'nın kaybı öncelikli olarak sözde halifelik kurumunun idari ve organizasyonel yapısında sahip olduğu üç yıllık geçmişin önce Irak'ta devamında ise Suriye sahasında sona ermesi anlamına gelecektir. DEAŞ bu süre içerisinde sadece askeri bir yapı olarak kendini geliştirmekle kalmamış, mutlak otoriteye dayanan siyasi, yargısal ve sosyal bir düzen kurarak hilafet kurumu etrafında örgütlenmiştir. Bu durum Musul ve Rakka'yı DEAŞ'ın merkez, yarı çevre

ve çevredeki varlığını yönetmesinde stratejik bir üs haline dönüştürmüştür.³⁵

DEAŞ'ın yönetim merkezi haline gelen ve örgüte Irak, Suriye ve diğer dış bölgelerde operasyonları yönetmek için önemli bir serbestlik sağlayan Musul ve Rakka'nın düşmesi ile birlikte bu durum büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Rakka'yı kaybetmesinden sonra örgütün manevra kabiliyeti Suriye'de de kaybolacaktır. Musul ve Rakka'nın düşmesi DEAŞ'ı örgütsel zayıflığa sürükleyeceği için DEAŞ açık örgütlenme modelinden kapalı ya da yer altı örgütlenme modeline geçiş yapmak zorunda kalacaktır. Böylesi bir sonucun DEAŞ'ın askeri operasyonel üstünlüğünün kaybına yol açması örgüt için stratejik bir zafiyete dönüşmüştür.

DEAŞ'ın Musul ve Rakka'yı kaybetmesinin en önemli stratejik sonuçlarından bir diğeri de örgütün Iraklı bir fenomen olarak özüne dönmesi olabilir. Musul'un kurtarılması örgütü var eden Irak'taki itici faktörleri ortadan kaldırmayacak olsa da DEAŞ'ı Arap Baharı öncesinde olduğu gibi hücre yapılanmasını koruyan Irak El-Kaide'si formuna geri dönmeye zorlamıştır. Bu durum DEAŞ'ı bazı kritik şehirlerde yeniden kontrol sağlamak için Irak ordusunun dikkatini dağıtacak şekilde yeni bir direniş (Bağdat kemeri saldırıları ve duvarları yıkmak örneklerinde olduğu gibi)³⁶ hareketine yöneltebilir. Böylesi bir değişim özellikle Irak ekseninde DEAŞ'ı hilafet öncesi örgütsel yapısına yeniden dönmeye zorlayacaktır.

Irak içinde bazı stratejik üsler ve geçiş bölgelerinden yoksun olan bir DEAŞ askeri olarak geleneksel manevra kabiliyetini kaybedeceği için ülkede yeni bir direniş hareketini tetikleyecek

35. "The Islamic State", Mapping Militant Organizations, 23 Ekim 2017, <http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/1>, (Erişim tarihi: 4 Kasım 2017); Jacques Neria, "The Structure of the Islamic State (ISIS)", About the Jerusalem Center for Public Affairs, 8 Eylül 2014; Neria, "The Structure of the Islamic State (ISIS)"; Michael Singh, "The Islamic State's Triple Threat," *Foreign Policy*, 5 Eylül 2014.

36. Jessica D. Lewis, "Al-Qaeda in Iraq Resurgent the Breaking the Walls Campaign, Part I", ISW, Eylül 2013, http://www.understandingwar.org/sites/default/files/AQI-Resurgent-10Sept_0.pdf, (Erişim tarihi: 10 Ekim 2017).

34. Cancian, "Tactics, Techniques, and Procedures of the Islamic State: Lessons for US Forces", s. 58.

hamleler yapmaya yönelecektir. Askeri varlığını seyreterek başka alanlara dağıtmak zorunda kalacak olan DEAŞ daha fazla asimetrik tekniklere ve “gerilla savaşı”na başvurarak Sünni bölgelerde halkı ayaklanmaya zorlayabilir ya da Irak ordusuna ve milis kuvvetlerin kontrol ettiği bölgelere yönelik amansız bir asimetrik şehir çatışması başlatabilir. Daha da önemlisi halifelğin ilanından sonra kazandığı yeni tecrübelerle birlikte DEAŞ Irak’ı etnomezhpsel bir parçalanma sürecine sokmak için bütün imkanlarını seferber edecektir. Ancak yine de halifelğin ilanı ile Zerkavi’nin planladığı hedeflerine ulaşan (hicret, cemaat, tağutların istikrarsızlaştırılması-düzensizlik, konsolidasyon ve halifelik)³⁷ DEAŞ Musul ve Rakka’nın kaybedilmesiyle birlikte büyük bir stratejik zafiyet yaşayarak toprağa bağlı stratejisinde önemli değişikliklere gitmek zorunda kalacaktır.

ABD’nin DEAŞ’a karşı kara gücü olarak terör örgütü YPG’yi kullanması bu askeri tutumun gayrimeşruluğunun yanında savaş sonrası düzenlemelerde bu örgüte masada yer açma riski taşımaktadır.

Örgütsel Parçalanma

Musul ve Rakka’nın kaybedilmesinin örgütsel zayıflık açısından ikinci önemli sonucu ise DEAŞ’ın ekonomik kaynaklarında yaşanan gerilemenin ortaya çıkaracağı yönetsel düzensizlik olabilir. Bu düzensizliğin temel sebeplerinden biri DEAŞ’ın ekonomik imkanlarının azalması olacaktır. Hayati toprak kayıpları örgütün en önemli gelir kaynaklarından olan petrolün ekonomik bir araç olmaktan çıkmasına vesile olabilir ve bu durum örgüt içerisinde yönetsel bir krizi de beraberinde getirebilir.

37. *Dabiq*, (2014); Lawrence Wright, “The Master Plan for the New Theorists of Jihad, Al Qaeda”, *The New Yorker*, 11 Eylül 2006; Brian Fishman, *The Master Plan: ISIS, al-Qaeda, and the Jihadi Strategy for Final Victory*, (Yale University Press, Connecticut: 2016).

YTS’lerin örgüt içinde özellikle Suriye bağlamında stratejik önemi düşünüldüğünde ekonomik gelirleri azalmış bir DEAŞ yeni yabancı savaşçı akışını finanse etmede zorlanabilir. Bunun yanında var olan YTS’leri finanse etmesini de zora sokabilir. Böylesi bir durum askeri kapasite ve bazı alanlarda kritik görevde olan YTS’lerin dikkatini başka bir yöne çevirmelerine neden olabilir. Daha da önemlisi Musul ve Rakka’nın yeniden ele geçirilmesi örgüt içinde yer alan YTS’leri geldikleri ülkelere yeniden dönmeleri için teşvik edebilir ve bu durum tersine bir yabancı savaşçı hareketliliği doğurabilir. Özellikle DEAŞ’a Avrupa’dan katılan YTS’lerin kendi ülkelerine geri dönmesi örgütün Avrupa’da terör eylemleri gerçekleştirilmesini kolaylaştırır.³⁸

Diğer taraftan DEAŞ alan hakimiyetini yitirdikten sonra sansasyonel saldırılar yapma kapasitesini ciddi oranda yitirecektir zira bu tarz büyük ölçekli terör operasyonları geniş lojistik destek alınabilen manevra alanlarını gerektirmektedir. DEAŞ’ın önümüzdeki dönemde daha çok pusu atma veya suikast tarzı eylemler yapabilme kapasitesini haiz olacağı değerlendirilebilir.

Örgüt çekiciliğini giderek yitirmesinden ötürü Batı’da, sınır hatlarını kaybetmesinden dolayı da Türkiye gibi yakın çevresindeki ülkelerde intihar saldırılarını gerçekleştirmekte eskiye göre çok daha fazla zorlanacaktır. Ancak Irak ve Suriye’nin bu tür saldırılara maruz kalmalarının büyük oranda süreceği belirtilebilir zira DEAŞ bu ülkelerde halk arasında lojistik hatlara sahip olduğundan hem intihar saldırılarını gerçekleştirecek gönüllü militanları hem de bu saldırılarda kullanılacak kritik insan gücü ve materyal malzemesini temin edebilecektir. Özellikle DEAŞ’a karşı yürütülen terörle mücadele operasyonlarının etkinliği bu lojistiği kırmakta çok önemlidir. Bu anlamda örgüt mensupları-

38. Jacob Bojesson, “Europe Fears Wave of ISIS Fighters after Mosul Operation”, *The Daily Caller*, 18 Ekim 2016, <http://dailycaller.com/2016/10/18/europe-fears-wave-of-isis-fighters-after-mosul-operation/#ixzz4Om2bjWB3>, (Erişim tarihi: 10 Temmuz 2107); Michael Birnbaum, “E.U. Authorities Brace for Wave of Islamic State Fighters after Mosul Assault”, *The Washington Post*, 23 Ekim 2016.

nın Felluce operasyonu sırasında açılan koridorlardan sızarak kaçması alınması gereken derslerden birini teşkil etmektedir.³⁹ Diğer taraftan Irak örgüt için merkezi konumunu korumaya devam edecek, Suriye’de ise ülkenin doğusundaki Sünni alanlarda varlığını bir şekilde sürdürecektir. Suriye’de rejim güçlerinin kısa ve orta vadede bu bölgelerde güç projeksiyonu yapması mümkün gözükmemektedir. Yapılabilmesi durumunda bile mevcut Suriye yönetiminin yerel nüfusa kendisini meşru güç şeklinde kabul ettirmesinin imkansız olduğu değerlendirilebilir.

İntibak Problemi

Temel olarak alan hakimiyetini önceleyen taarruza dayalı bir yayılma stratejisi ve hibrit savaş taktikleri ile hareket eden DEAŞ Musul ve Rakka’yı kaybettikten sonra etkin bir aktör olduğunu yeniden göstermek için stratejisi, saldırılarının kapsamı ve saldırı taktiklerini değiştirebilir. Bu DEAŞ’ın terör eylemleri döngüsü, yoğunluğu ve coğrafi kapsamında bir değişimi de beraberinde getirebilir. DEAŞ’ın en önemli avantajlarından biri geniş bir coğrafi kontrolü elinde tutmasından kaynaklanan manevra serbestisine sahip olmasıydı. Bu değişimin stratejik düzeydeki ilk etkisi örgütün uzun vadeli amaçları üzerinde yaşanabilir. Bu nedenle DEAŞ’ın stratejisinin temelinde yer alan “İslam Devleti’nin merkez üslerini korumak için genişleme” ilkesi “Topraksız kalmamak için saldır ve cepheyi mümkün olduğunca genişlet” şeklinde yeniden formüle edilebilir. Ancak bu değişim DEAŞ’ın yeni toprakları kendi kontrolü altına almasıyla sonuçlanmak yerine farklı bölgelere saldırılarda bulunarak kendisine karşı yürütülen operasyonun konsantrasyonunu dağıtma hedefine yönelik olabilir. Bu durum ayrıca örgütün daha saldırgan bir tutum takınmasına yol açacağı gibi özellikle yakın coğrafya olarak gördüğü ülkeler

kuşağında çok boyutlu terör saldırılarını hızlandırabilir. Örgüt Irak ve Suriye’de topraksız kaldıkça asimetrik saldırılara daha fazla dönmekte ve sivilleri hedef almaktadır.⁴⁰ Benzer şekilde DEAŞ Musul ve Rakka’yı kaybetmesiyle birlikte özellikle Batı’da farklı ülkelerde kendine bağlı uyuyan hücrelerini devreye sokarak geniş kapsamlı terör saldırılarına kalkışabilir.

DEAŞ’ın Musul ve Rakka’yı kaybetmesi örgütü hayatta tutmak ve yeni bir manevra serbestisi kazanmak için onu yeni bir güvenli bölge arayışına sevk edecektir. DEAŞ saldırı ve savunma stratejisini üç coğrafi bölge içerisinde icra etmektedir: Irak ve Suriye’den oluşan iç coğrafi halka, geniş Ortadoğu ve Kuzey Afrika’dan müteşekkil yakın kenar kuşak ve ABD, Asya ve Avrupa’yı kapsayan uzak dış kuşak.⁴¹ Söz konusu üç halka içerisinde ise üç stratejik hedefi olduğu anlaşılmaktadır: Irak ve Suriye’de hakimiyet alanlarını savunmak, bölgesel düzeyde genişlemek, küresel ölçekte ise terör eylemleri düzenleyerek militan kazanmak.⁴²

Irak DEAŞ’ın stratejik hedefleri ve örgütsel geleceği açısından merkezi bir yer teşkil etmektedir. Bu nedenle halihazırdaki liderlik kadrosu dikkate alındığında Irak merkez üssü olarak işlev görmektedir. Fiziki açıdan halifelik yönetiminin devamı ancak Irak’ta sahip olduğu imkanlarla mümkün hale gelmektedir. Bu imkanın DEAŞ’ın elinden gitmesi, yerine aynı ölçüde değerli bir başka bölge ya da ülkeyi yerleştirmeyi oldukça zorlaştırmıştır. Bu nedenle Musul yenilgisi örgütü önce merkez üssü Irak’ta zayıflatmış sonra da diğer bölgelerde güç kaybetmesine neden olmuştur. Rakka’nın elden çıkmasını da buna bağlamak mümkündür. Irak

39. “ISIL Fighters Sneaking Out of Fallujah with Civilians”, Aljazeera, 14 Haziran 2016; Susannah George ve Khalid Mohammed, “After Liberation from ISIS, Fallujah Struggles to Rebuild”, CTV News, 4 Temmuz 2017.

40. Renad Mansour, “ISIS is Switching Tactics in Iraq. Baghdad Needs to Get Its Act Together”, Defense One, 10 Ağustos 2016, <http://www.defenseone.com/ideas/2016/08/isis-switching-tactics-iraq-baghdad-needs-get-its-act-together/130637>, (Erişim tarihi: 10 Ekim 2017).

41. Harleen Gambhir, *ISIS: Global Strategy: A Wargame*, (The Institute for Study of War, Middle East Security Report 28, Temmuz 2015).

42. Jessica Lewis McFate, *The ISIS Defense in Iraq and Syria: Countering an Adaptive Enemy*, (The Institute for the Study of War, Middle East Security Report 27, Mayıs 2015), s. 11.

El-Kaidesi'nin kurucularından Zerkavi'nin şu sözleri bu anlamda dikkat çekicidir:

Kıvılcım önce Irak'ta alevlendi ve Allah'ın izniyle haçlı ordusunu Dabık'ta yakana kadar yoğunlaşarak yanmaya devam edecek.⁴³

DEAŞ'ın halihazırda üç temel mekansal (coğrafi topoloji) çatışma, kontrol ve yayılma şekli söz konusudur: şehirler, şehir kenarları (varoşlar) ve çöllere. Bir şehir gücü olarak kurulup yayılsa da şehir dışına ve geniş çöllere doğru genişleyerek askeri ve operasyonel manevra alanını güçlendirmiştir. Şehirlerde varlığını devam ettirmesi hilafet devleti iddiası başta olmak üzere hayatta kalmasını mümkün kılacak başka birçok (ekonomi, siyasal düzen, güvenlik, mobilizasyon, propaganda vb.) unsuru harekete geçirmesini sağlamaktadır.

Musul ve Rakka'nın elinden çıkmasıyla DEAŞ kentsel karakterini büyük oranda kaybedecek, gücünü şehir dışı alanlara ve zaten var olduğu çöl bölgelerine kaydırmayı ve yeniden mobilize olmayı deneyecektir. Özellikle Fırat ve Dicle nehirleri arasındaki geniş çöllerde ne Irak ordusu ne de diğer karşı güçlerle karşılaşmama ihtimali nedeniyle kendisine bir yaşam ve güvenli alan bulabilir. Libya'daki önemli toprak kayıplarından sonra çöl tepeleri ve vadilere sığınma stratejisi bu bağlamda incelenmesi gereken bir örnektir.⁴⁴

Irak ordusunun ülkenin içlerine doğru kontrolü ve güvenliği sağlayacak olması, Kuzey Irak Peşmerge güçlerinin kendi alanlarını savunmayı tercih etmeleri, Suriye'de ise Suriye Çölü'nde dengeleyici bir askeri gücün bulunmaması DEAŞ'ı bu bölgede yeniden yapılanmaya itebilir. Bu durum DEAŞ'a şehir merkezlerine yönelik yapacağı saldırılar için bir tür serbest hareket alanı sağlayacaktır. Dahası önemli şehir merkezlerini DEAŞ'tan kurtarmak örgütün bu şehirlere yönelik yeni saldırı stratejileri tasarlamasının önüne geçmeyecektir. 2012-2013 yılları arasında "du-

varları yıkmak"⁴⁵ adı altında Irak güvenlik güçlerine yönelik el yapımı patlayıcı (EYP) saldırılarının ne kadar etkili olduğu hatırd tutulursa söz konusu alanları yeniden ele geçirmek ve kendi konuşlandığı topraklarda güvenli bölgeler oluşturmak gibi iki temel sebep örgüt için ilk tercih edilen yöntemlerin başında gelecektir.

POST-HİLAFET DÖNEMİNDE BÖLGESEL JEOPOLİTİK VE DEAŞ İLE MÜCADELE

Suriye ve Irak'ta DEAŞ'a karşı yürütülen mücadelenin tabiatı, kapsamı ve gidişatı DEAŞ sonrası bölgesel jeopolitiği büyük oranda şekillendirecektir. FKH'nin bundan sonraki gelişimi PKK'nın Suriye ve Irak'taki saha hakimiyetini ne kadar genişleteceği veya kaybedeceği, Şii milislerin Irak ve Suriye'deki statülerinin ne olacağı, Irak'taki güç paylaşımının etnik ve mezhepsel bloklar arasında nasıl yapılacağı, Esed rejiminin ne ölçüde ayakta kalacağı, İran'ın Suriye ve Irak'taki nüfuzunun hangi noktalara varacağı, Rusya'nın nasıl bir Suriye görmek isteyeceği ve ABD'nin Irak ve Suriye'deki varlığının hangi boyutlarda devam edeceği sorularının cevapları DEAŞ sonrası bölgeyi şekillendirecek ana dinamikler olacaktır.⁴⁶ Bu anlamda öngörülebilecek tek bir DEAŞ sonrası dönem yoktur. Daha ziyade mevcut operasyon ve politikaların şekillendireceği ve farklı biçimlerde karşımıza çıkabilecek DEAŞ sonrası dönem vardır. Halihazırdaki operasyon ve politikaların gidişatı ise DEAŞ sonrası dönemin DEAŞ'sız bir dönem olmayacağını göstermektedir.

Örgütten kurtarılan şehirlerde istikrar ve kalıcı barışın tesisi DEAŞ sonrası dönemin en başta gelen ve aynı zamanda en zor hedefini teşkil ede-

43. *Dabiq*, (2015).

44. Aidan Lewis, "Islamic State Shifts to Libya's Desert Valleys After Sirte Defeat", Reuters, 10 Şubat 2017; "What's Next for the Islamic State in Libya after Sirte?", BBC, 27 Ağustos 2016.

45. Jessica D. Lewis, "Al-Qaeda in Iraq Resurgent the Breaking the Walls Campaign, Part I", The Institute for Study of War, Eylül 2013, http://www.understandingwar.org/sites/default/files/AQI-Resurgent-10Sept_0.pdf, (Erişim tarihi: 10 Ekim 2017).

46. Colin Clarke ve Craig Whiteside, "Charting the Future of the Modern Caliphate", The War on the Rocks, 3 Mayıs 2017, <https://warontherocks.com/2017/05/charting-the-future-of-the-modern-caliphate/>, (Erişim tarihi: 10 Ekim 2017).

cektir. Burada içine sık sık düşülen ve belki de kendisini tam anlamıyla “DEAŞ’tan özgürleştirilen alanlar” ifadesinde bulan yanlış örgüte karşı askeri zaferin mevzubahis bölgede DEAŞ ve etkisinin tamamıyla ortadan kaldırılmasıyla eş anlamda kullanılmasıdır. Irak ve Suriye’de güvenlik sektörlerinin çöküşü ve askeri kapasitenin her anlamda zor durumda olması bu yanlışla birleşince örgüte karşı sarf edilen mücadelenin etkinliği azalmaktadır. Geçtiğimiz dönemde DEAŞ kendisine karşı kazanılan başarılarla farklı noktalarda sürpriz karşı saldırılarla cevap vererek muhatap aktörlerde moral bozucu ve cesaret kırıcı etkilerde bulunmuştur. Dahası beklenmeyen ve kolayca gerçekleştirilen bu saldırılar zafiyet gösteren DEAŞ saflarının tekrar toparlanmasını kolaylaştırmıştır.

Bu bağlamda 2015’in sonlarına doğru Nijerya’nın gerçekleştirdiği operasyonlar sonucunda Boko Haram’ın bitmek üzere olduğuna dair inanç örnek gösterilebilir. Ancak örgüt şu anda Nijerya-Çad-Kamerun sınırında faaliyet göstermekte ve çeşitli intihar saldırılarıyla ciddi oranda sivil kayba yol açmaktadır.⁴⁷ Dolayısıyla Irak ve Suriye’de parçalanmış devlet yapıları düşünüldüğünde DEAŞ’a karşı kazanılan askeri zaferden sonra güvenlik sağlayıcı aktörlerin etkinliği ve durum farkındalığı özgürleştirmenin asıl belirleyicisi olacaktır.

DEAŞ ile küresel düzlemde mücadele çok taraflı platformlarda etkin bir şekilde yürütülmesine rağmen ülkelerin tek taraflı ve kendi ulusal çıkarlarına göre tasarladığı stratejiler mevcut sorunları şiddetlendirmiş ve yeni potansiyel problemlerin yaratılmasına yol açmıştır. Uluslararası düzlemde özellikle YTS seyahatlerine yönelik sıkı önlemler alınmış ve terörle mücadele küresel forumu oluşturulmuş ancak ABD gibi güçlerin ikircikli tutumu ve YPG’ye yönelik büyük ölçekteki silah desteği yalnızca DEAŞ ile mücadelede sorun yaratmakla kalmamış aynı zamanda Suriye’nin toprak bütünlüğüne yönelik de ciddi tehdit teşkil eden bir boyut kazanmıştır.⁴⁸

47. Emrah Kekilli ile gerçekleştirilen mülakat, 17 Ekim 2017, Ankara.

48. Haldun Yalçınkaya ile gerçekleştirilen mülakat, 4 Ekim 2017, Ankara.

DEAŞ’ın gerçekten yenilmesi, ortaya çıktığı Irak’taki siyasi, askeri ve toplumsal koşulların ne yönde seyrettiği ile yakından alakalıdır. Bugün Irak’a bakıldığında ülkenin 2014’e göre güvenlik ve toplumsal uyum bağlamında geriye gittiği görülmektedir. En basitinden önceden farklı nüfus gruplarının yaşadığı alanlarda çatışmalar ve terör eylemleri olurken bu güvensizlik ve çatışma ortamı artık ülkenin farklı ve homojen yapıya sahip bölgelerine de sıçramıştır. Şiddet Diyala, Bağdat, Kerkük ve Selahaddin’le sınırlı kalmamış, Nəcəf, Kerbela, Samarra ve Basra’ya da yayılmıştır. Dolayısıyla DEAŞ’ın şu anda yönetim, askeri ve toprak anlamında aldığı yenilgi büyük bir maçın birinci devresi olarak tanımlanabilir. Maçın ikinci yarısında DEAŞ’ın mutlaka taktik değiştirmesi beklenmelidir. DEAŞ ile mücadelede kullanılan yöntemlerin örgütün kendi yöntemlerini andırması ve bunun dayandığı toplumsal tabanın daha da marjinalleşmesine sebep olması başka bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.⁴⁹ Bu da özellikle Sünni nüfus arasındaki radikalleşmeyi artıracak güçlü bir potansiyel taşımaktadır.

Irak’taki güçlü aşiret yapıları kolektif hafızanın toplum ve siyasetteki rolünü artırmaktadır. Bireysel kimliğin kendi başına bir anlam ifade etmemesi birey düzeyinde maruz kalınan haksızlık ve şiddet gibi pratiklerin karşılığının toplumsal olarak dönmesine yol açmaktadır. Özellikle DEAŞ’tan kurtarılan bazı bölgelerde yerel nüfusa uygulanan seçici olmayan ve asimetrik şiddetin bir travma yarattığı ve aşırıcılığı artırdığı değerlendirilmektedir. Diğer taraftan örgüte karşı mücadele ilerledikçe bu uygulamalarda özellikle Musul operasyonunda düzelmeler yaşandığı da belirtilmelidir. Bilhassa ABD tarafından özel olarak eğitilen ve modern ekipmana sahip Terörle Mücadele Servisi’nin savaş sahasında daha profesyonel hareket ettiği ve başarı gösterdiği görülmüştür.⁵⁰

49. Bilgay Duman ile gerçekleştirilen mülakat, 5 Ekim 2017, Ankara.

50. Bilgay Duman ile gerçekleştirilen mülakat, 5 Ekim 2017, Ankara.

Egemenlik, Güç Kullanma Tekeli ve Meşruiyet Sorunları

Suriye’de savaşın bitirilmesi ve kalıcı barışın sağlanması hususunda en büyük sorun bir ABD yetkilisinin ifade ettiği gibi Irak’takinin aksine Suriye’de birlikte çalışılabilecek bir merkezi hükümetin bulunmamasıdır. Bu DEAŞ ile mücadeleyi de ciddi oranda olumsuz etkilemiş, YPG/PKK gibi diğer bir terör örgütünün vekil aktör olarak tercih edilmesini körüklemiştir. Bununla beraber ABD en başından beri Suriye’de Rusya ve İran’ın sahip olduğu etki unsurlarından yoksundur. Rusya ve İran’ın uzun yıllara dayanan Suriye rejimi ile iyi ilişkileri iç savaşta daha da güçlenmiştir.⁵¹ Bu bağlamda ABD’nin DEAŞ sonrası Suriye stratejisi Rusya destekli rejimin yanında İran ve sahadaki müttefiki Hizbullah’ı da dikkate almak durumunda kalacaktır. Zira bu iki aktörün DEAŞ’ın yenilmesinden sonra Suriye’deki ABD varlığına giderek artan oranda maliyet üretmesi kuvvetle muhtemeldir.

Suriye’deki durumun yanında Bağdat hükümetinin de zayıf konumda olması ve Irak Kürt Bölgesel Yönetimi’nin ısrarla referandumu gerçekleştirilmesi Irak’ta da terörle mücadele ve istikrarın tesisi çalışmalarını zayıflatmaktadır. Egemenlik ve güç kullanma tekeli ulus devletin elinden kayarken devlet dışı silahlı grupların etkinliği giderek artmaktadır. DEAŞ sonrası dönemde istikrarın tesisine yönelik en büyük meydan okumalardan biri halihazırda mevcut etnik ve mezhepsel bölünmüşlükleri yansıtan devlet dışı silahlı aktörlerin birbirleri ile çatışması olabilir. Bölgesel olarak yükselişe geçen Kürt milliyetçiliği ve PKK’nın topraksal genişleme yönündeki hırsları bu durumun önemli bir kaynağı olmasının yanında şiddet potansiyelini körükleyen ana unsurlardan biri haline de gelmiştir.

Bu çatışmaların en başta Rusya ve İran olmak üzere bölgesel güçlerin manipülasyonuna

uğraması beklenebilir. Dış aktörlerin böylesi durumlara müdahalesinin kaçınılmaz olarak çatışmaların şiddet ve uzunluğunu ciddi manada artırmasını beklemek yanlış olmaz. Böylesi bir durum için DEAŞ sonrası dönemde devlet dışı silahlı aktörlerin güç boşluklarını doldurması ve terör örgütlerinin yayılmasının önüne geçmek için devletler arası iş birliğinin geliştirilmesi şarttır. Buna dair çok çeşitli proje senaryolar geliştirilebilir. Örneğin NATO’nun kurumsal olarak, ABD’nin ise hava kuvvetleri ile desteklediği bir istikrarın tesisi operasyonu konuşulan senaryolar arasındadır.⁵²

Etkin Saha Gücü ve Vekil Aktör Sorunu

ABD’nin DEAŞ’a karşı kara gücü olarak çok büyük oranda terör örgütü YPG’yi kullanması bu askeri tutumun gayrimeşruluğunun yanında savaş sonrası düzenlemelerde bu örgüte masada yer açma riski taşımaktadır. DEAŞ’tan ele geçirilen bölgelerde kurulan sivil yönetimlerin çoğulcu ve demokratik olduklarının sık sık vurgulanmasına karşın genel olarak YPG’ye hesap verdiği ve onun direktifleri doğrultusunda hareket ettiği açık olarak anlaşılmaktadır. Örneğin Nisan ayında Ayn İsa’da kurulan 100 kişilik Rakka Sivil Konseyi gibi yapıların içinde yer alan Araplara genel Arap nüfus güven duymaktadır zira bunlar YPG otoritesi tarafından seçilen ve bu otoriteye bağlı güçler olarak değerlendirilmektedir. Sahadan gelen birçok bilgi YPG’nin bünyesindeki Araplara esasında sembolik yetkiler içeren şaşaalı unvanlar verdiğini işaret etmektedir.⁵³

YPG’nin yanında savaşan çeşitli Arap grupların en başından beri bu örgüt ile çatışan bazı çıkarılara sahip olduğu, ABD yardımlarının YPG tarafından bu gruplara dağıtımında çeşitli sorun-

51. Rodger Shanahan, “America’s Central Syria Strategy Problem”, *The War on the Rocks*, 4 Şubat 2017, <https://warontherocks.com/2017/02/americas-central-syria-strategy-problem>, (Erişim tarihi: 10 Ekim 2017).

52. Hans Binnendijk ve David Gompert, “NATO’s Role in Post-Caliphate Stability Operations”, *National Interest*, 2 Mayıs 2017.

53. Noah Bonsey, “The Post-Caliphate Gauntlet in Eastern Syria”, *The War on the Rocks*, 3 Temmuz 2017, <https://warontherocks.com/2017/07/the-post-caliphate-gauntlet-in-eastern-syria>, (Erişim tarihi: 11 Ekim 2017).

larla karşılaştığı bilinmektedir.⁵⁴ ABD'nin yoğun desteği ve kazanan tarafın yanında yer alma güdüsüyle YPG otoritesi altında savaşan bu gruplar DEAŞ'ın yenilgisinden sonra ABD desteğinin azalması/çekilmesi ile YPG ile bir çatışmaya girebilirler.⁵⁵ Merkezi konumu ve aldığı yardımlar YPG için bir avantaj olsa da PKK ile olan organik bağı bu avantajını ciddi bir kırılmağa ve hatta örgütsel parçalanmaya dönüştürme potansiyelini haizdir.⁵⁶

ABD'nin Rakka'nın kurtarılmasından sonra şehirde istikrar sağlamak üzere yerel savaşçılardan oluşan 3 bin 500 kişilik bir güç kurmaya başladığı bildirilmiştir. Bu güce temel olarak insan hakları eğitimi, kalabalıkları kontrol etme teknikleri ve kontrol noktası kurma gibi hususlarda eğitim verildiği ifade edilmektedir. Daha ilginç eğitim süresinin yalnızca bir hafta olmasıdır.⁵⁷ Öte yandan mevzu bahis gücü oluşturacak kişi veya grupların profilleri veya kapasiteleri belirli değildir. Kendilerinden gerçekleştirmeleri beklenen görevler düşünüldüğünde bir haftalık oldukça kısa eğitim bu grupların kapasite ve istek belirsizliği ile birleşince ABD'nin bu hamlesi üzerinde soru işaretleri ortaya çıkmaktadır. Böylesine yetersiz bir gücün kağıt üzerinde kalması ve dolayısıyla YPG'nin kendisine meşruiyet devşirme aracı haline gelmesi beklenebilir.

Devletler arası güvenlik paradoksu Ortadoğu'da devlet dışı silahlı aktörler arasında da giderek belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. ABD'nin yürüttüğü terörle mücadele politikası bu durumu yalnızca şiddetlendirmektedir. Devlet dışı gruplar arasındaki güvenlik paradoksu-

nun ortadan kaldırılamasa bile azaltılabilmesi için belirli grupları mütemadiyen silahlandırma politikası terk edilmelidir. Bunun yerine karşılıklı güvensizlik ve şüpheleri bir nebze de olsa yumuşatmaya yarayacak güven artırıcı önlemler tasarlanmalıdır. Ancak bunun gerçekleşebilmesi için YPG gibi hem uzun yıllardan bu yana terörizmi bir yöntem olarak benimseyen bir yapının kolu olan hem de diğer devlet dışı aktörler üzerinde hegemonya kurma arayışı içine giren ve bu amaçla yerel sosyolojiyi bozan aktörlerin bir dönüşüm geçirmesi gerekmektedir.

DEAŞ ile küresel düzlemde mücadele noktasında ülkelerin kendi ulusal çıkarlarına göre tasarladığı stratejiler yeni potansiyel problemlerin yaratılmasına yol açmıştır.

PKK'nın Suriye'deki projesini gerçekleştirmekle Türkiye'de yürüttüğü terörizm arasında bir seçim yapmasını beklemek⁵⁸ anlamsız olur. Zira PKK için gerek Suriye gerekse de Irak ve İran'daki varlığı Türkiye'de yürüttüğü terörizmi besleyen çok önemli birer kaynak işlevi görmektedir. Bu örgüt etrafında yüksek düzeyde mobilize olduğu siyasi projesini gerçekleştirmek için benimsediği sürekli toprak ele geçirme stratejisiyle DEAŞ sonrası dönemde yalnızca Türkiye için değil Suriye, Irak ve İran gibi ulus devletlerin toprak bütünlüğüne de ciddi bir tehdit durumuna gelmiştir.

Küresel ortak düşman DEAŞ'ın ortadan kalkmasıyla ABD'nin NATO müttefiklerinin ulusal güvenlik kaygılarını daha fazla göz ardı etmesi kabul edilemez. Özellikle Türkiye bu husustaki düşüncelerini en yüksek perdeden sürekli dile getirmektedir. ABD hegemon pozisyonuna meydan okuma potansiyeline sahip Çin'in

54. Roy Gutman, "New Allies in Northern Syria Don't Seem to Share US Goals", McClatchy, 27 Ekim 2015, <http://www.mcclatchydc.com/news/nation-world/world/article41559747.html>, (Erişim tarihi: 11 Ekim 2017).

55. Daniel Wilkofsky ve Khalid Fatah, "Northern Syria's Anti-Islamic State Coalition Has an Arab Problem", The War on the Rocks, 18 Eylül 2017, <https://warontherocks.com/2017/09/northern-syrias-anti-islamic-state-coalition-has-an-arab-problem>, (Erişim tarihi: 10 Ekim 2017).

56. Sam Heller, "The Signal in Syria's Noise", The War on the Rocks, 30 Haziran 2017, <https://warontherocks.com/2017/06/the-signal-in-syrias-noise>, (Erişim tarihi: 10 Ekim 2017).

57. Paul McLeary, "Seven Days, a Gun, and a Prayer: The Pentagon's Plan to Pacify Raqqa", *Foreign Policy*, 29 Haziran 2017.

58. *The PKK's Fateful Choice in Northern Syria*, (International Crisis Group, Middle East Report 176, 4 Mayıs 2017).

yükselişinin Pasifik'te yarattığı risk ve tehditler ile Rusya'nın dezenformasyon ve siber saldırılar dahil artan oranda kullandığı istikrarsızlaştırıcı hibrit politikalarla uğraşmak durumundadır. Doğal olarak müttefiklik ilişkilerini bozduğu bir Ortadoğu'nun işine gelmemesi gerekir ki bunu sağlaması için DEAŞ sonrasında mutlaka bir strateji değişimine gitmesi elzemdir. Her ne kadar DEAŞ ile mücadele vesilesiyle Irak'ta tekrar bir etkinlik kazansa da İran'ın bu ülkedeki güçlü varlığı, Haşdi Şabi'nin devlet nezdinde artan meşruiyeti ve İbadi'nin geleceğinin belirsizliği ABD'nin bu ülkedeki nüfuzu hususunda iyi sinyaller vermemektedir.

Siber Alanda Mücadele

DEAŞ ile siber alanda mücadele başlı başına önemli bir zorluğu teşkil etmektedir. DEAŞ'ın siber alanın sunduğu imkanları kullanmadaki becerisi CENTCOM Komutanı Joseph Votel tarafından ifade edilmiştir.⁵⁹ Sosyal medya ve internetin eleman devşirme, korku salma ve propaganda amaçlı geleneksel kullanımının yanında hassas sunucu ve veritabanlarını hedef alan siber saldırılar da DEAŞ tarafından gerçekleştirilmektedir.⁶⁰ DEAŞ'ın topraksız kaldığı bir ortamda kendisine bağlı veya sempatic hackerlar aracılığıyla bu tipteki saldırılarını artırması beklenebilir.

Terörist içerikler ve terör ağlarının sanal ortamlarda hiç olmadığı kadar yayılması güvenlik-özgürlük ikilemini şiddetlendirmesinin yanı sıra devletler arası ilişkilerde de güven bunalımlarına yol açma potansiyeline sahiptir. Bu bağlamda Kasım 2016'da Pentagon'un Siber Komutanlığı'nın gerçekleştirdiği Yanan Senfoni Operasyonu (Operation Glowing Symphony) öğretici olmuştur. Küresel ölçekteki bu gizli operasyonun genel amacı DEAŞ'ın internet ortamında yayınladığı video ve her türlü propaganda materyalinin silinmesiydi. Pentagon'un CIA, FBI ve Dışişleri

Bakanlığına dahi haber vermeden gerçekleştirdiği operasyon gün yüzüne çıktığında mevzubahis ABD kurumları arasında operasyonun meşruluğu tartışmaya açıldı. Zira ABD İstihbarat Topluluğu üçüncü ülkelere haber verilmeden onların topraklarında bulunan sunuculara yönelik bu sızmaların ikili ilişkilerde sorun yaratacağını özellikle de müttefik ülkelerle istihbarat, terörle mücadele ve kanuni yaptırım gibi konularda iş birliğini zedeleyeceğini öne sürmüştür.⁶¹

Meşruiyet probleminin yanında operasyonun başarısı da tartışmaya açılmıştır. DEAŞ'ın Ekim 2016'dan bu yana çevrim içi propaganda yayınlarında fark edilir bir düşüş olduğu ancak bunun sebebinin Yanan Senfoni Operasyonu'ndan ziyade örgütün son dönemde medya ve yayıncılık gibi departmanlardan sorumlu militanlarının tasfiyesinden kaynaklandığı da rahatlıkla ileri sürülebilir. Daha yapısal bir problem olarak ise DEAŞ'ın silinen içerikleri yeni bulduğu sunucularda tekrar paylaşım yayma olanağına her zaman sahip olacağı ifade edilebilir.⁶²

SONUÇ ve ÖNERİLER

Ayaklanmaya Karşı Koyma Çabalarında Yerel Nüfusun Önemi: Geçmişte terör örgütleri ve devlet dışı silahlı aktörlerin kendilerine karşı açılan savaşlarda defalarca yenilgiye uğratılmaları ve kontrol ettikleri topraklardan atılmalarına rağmen bir şekilde hayatta kalmayı başardıkları görülmektedir. DEAŞ'ın böylesi bir tecrübeyi Irak'ta 2007'de Sahva güçlerine karşı mağlubiyetinden sonra 2008'den itibaren kazandığı ifade edilebilir. Bilhassa DEAŞ gibi belirli bir sosyolojik tabana dayanabilen terörist gruplar yenilgiden sonra tekrardan kendilerini organize edebilmekte, militan devşirme ve ekonomik kaynak sağlama kapasitesini sürdürebilmektedir. Bu tarz örgütler topraksal hakimiyetlerini kaybetseler

59. Morgan Chalfant, "Top General: ISIS 'Extraordinarily Savvy' in Cyber", *The Hill*, 29 Mart 2017.

60. Tobias Feakin, "A Deadly Mistake: Don't Underestimate ISIS in Cyberspace", *National Interest*, 1 Haziran 2015.

61. Ellen Nakashima, "U.S. Military Cyber Operation to Attack ISIS Last Year Sparked Heated Debate over Alerting Allies", *The Washington Post*, 9 Mayıs 2017.

62. Nakashima, U.S. Military Cyber Operation

dahi yerel nüfusun arasına karışarak asimetrik bir mücadele başlatma imkan ve kabiliyetlerini haiz duruma gelmektedir. Dolayısıyla DEAŞ'ın tamamen bitirilmesi esasında onun sahip olduğu ayaklanma niteliğinin ortadan kaldırılmasıyla alakalı bir durumdur. Temsiline talip olduğu özellikle Irak'taki Sünni nüfusun üzerindeki olumlu imajını net bir şekilde tersine çevirmek ayaklanmaya karşı koymanın en önde gelen hedefini oluşturmalıdır.

Ölçülü ve Seçici Şiddet Kabiliyeti: DEAŞ yerel nüfusun desteğinin hayati önemini gayet iyi kavramakta, yürüttüğü istihbarat, enformasyon ve yer altı operasyonlarını bu desteği sağlama ve daim kılma amaçları etrafında dizayn etmektedir. Bu nedenle DEAŞ liderleri için yerel nüfus üzerindeki imajları hayati önemde olacaktır ve bunu sağlamak için Sünni nüfusa karşı daha önce yaptığı gibi “ölçülü ve seçici bir şiddet” stratejisi yürütmekten geri durmayacaktır. Öyle ki DEAŞ'ın meşruiyetine meydan okuyacak ve onun imajının Sünni nüfus nezdinde bozulmasına sebep olacak kişi ve gruplar örgütün öncelikli saldırı hedefini teşkil edecektir. Zira DEAŞ 2008'den sonra Irak'ta Sahva güçlerini esas olarak bu stratejiyle dağıtmıştır.

Terörle Mücadelede Problemler Küresel Trend: DEAŞ ile mücadelede hakim paradigmanın önemli bir dönüşüm geçirmesi gerekmektedir. Halihazırda terörle mücadele anlayışı etrafında tasarlanan askeri ağırlıklı önlemler DEAŞ'ın yenilgisinden sonra demokratikleşme, ekonomik yardım ve yeniden inşa gibi tedbirlere yerini bırakmalıdır. Askeri güç ise yalnızca bahsedilen önlemleri destekleyici bir işleve sahip olacaktır. Irak'ta DEAŞ'a karşı başarılı bir mücadele performansı ortaya koyan terörle mücadele gücü yeniden inşa edilebilir. Bu güç siyasi ve ekonomik tedbirleri destekleyecek bir askeri potansiyeli haizdir. Ancak Suriye için gerek meşruiyet gerekse de kapasite bakımından aynı şeyi söylemek söz konusu değildir.

Öğrenen ve Yenilikçi Terörizmin Yükselişi: DEAŞ ile mücadelede alınan en önemli derslerden biri de terör örgütlerinin artık sürekli bir dönüşüm ve adaptasyona sahip olmalarının anlaşılmasıdır. Asimetrik savaş pratiklerinin yanında yenilikçi terörizmin de yükselişi sahadaki güçler için yeni sınamalar teşkil etmiştir. EYP veya bombalı araçla gerçekleştirilen intihar saldırılarıyla Afganistan ve Irak'ta da karşılaşmıştır. Ancak DEAŞ bunları devasa ölçeklerde kullanarak bir “saldırı endüstrisi” oluşturdu. Aynı zamanda mühendislik becerileriyle bu araçları daha sofistike bir hale getirdi. İHA sistemlerini keşif, gözetleme, hedef tespiti için olduğu kadar birer saldırı aracı olarak da kullandı. Bu pratiklerin önümüzdeki dönemde diğer terör örgütleri tarafından örnek alınması ve uygulanması beklenmelidir. Örneğin PKK'nın İHA sistemleri ile saldırılar yaptığı görülmektedir. Dolayısıyla terörle mücadele çabalarında asimetrik savaş ve yenilikçi terörizme karşı koyabilecek kapasite inşası gerçekleştirilmelidir.

Ülkesine Geri Dönen YTS Nasıl Engellenir?: YTS'lerin ülkelerine geri dönmeleri DEAŞ sonrası dönemin kritik tehditlerinden biridir. Harp sahasında edindikleri tecrübe ve kurdukları ağlar şifreli mesajlaşma uygulamaları ile birlikte düşünüldüğünde bu şahısların ciddi bir terör dalgası yaratma potansiyeli olduğu değerlendirilebilir. Öyle ki hakim paradigma DEAŞ'a katılan YTS'lerin ülkeye geri dönmelerinden önce örgüt saflarında ölmüş olmalarının tercih edilmesidir. Ancak yine de YTS dönüşlerinin engellenmesinde küresel istihbarat topluluğunun iş birliği ve sıkı sınır güvenliğinin iki temel şartı oluşturduğu ifade edilebilir. YTS'ler ülkelere geri dönerken –hedef geçiş güzergahı olması sebebiyle– Türkiye'nin üzerinde orantısız bir yük oluşturmaktadır. Bu yüzden Türkiye teknoloji, sınır devriyesi ve fiziki önlemler kollarında sert ve sıkı tedbirler geliştirmiştir. Ancak Batılı devletlerin istihbarat paylaşımında geçmişteki yetersiz tutumlarında ciddi iyileştirmeler yapması gerekmektedir.

İkircikli Tutum Terörle Mücadelede Zafiyet Yaratıyor: Özellikle Batılı devletlerin dönen YTS konusunda yalnızca dini referanslı militanları ele almaları önümüzdeki dönemde bazı güvenlik tehditlerini göz ardı etmelerine sebep olabilir. BM Güvenlik Konseyi'nin 2178 (2014) sayılı kararı yabancı savaşçı fenomenini DEAŞ veya dini bir referans ile sınırlandırmamakta dolayısıyla YPG'yi de kapsamaktadır. Her ne kadar DEAŞ'a karşı savaşçıları için YPG mensubu YTS dikkat çekme ve tehdit olarak algılanmasa da bunların yaklaşık dokuzda birinin geri döndüklerinde şiddete başvurdukları görülmektedir.⁶³ Bu sorunun göz ardı edilmesinin sürdürülmesi durumunda söz konusu militanlar ulus aşırı örgütsel ağlar kurmak suretiyle organize suç faaliyetleri de teşkil edebilir.

Aşiretlerin Bitmeyen Güvenlik Arayışı: Yerel nüfusun karakteristik özellikleri ile devlet dışı aktörlerin genel hedefleri Ortadoğu'da savaş ve yönetim stratejilerinde realizmi öne çıkarmaktadır. Hem Suriye hem de Irak'ta aşiretçilik çok güçlüdür. Yaygın kaos ve çatışma ortamında aşiretler öncelikli olarak güvenliklerini sağlama güdüsüyle hareket etmektedir. Bu amaç onları en etkin güvenlik sağlayıcı otorite ile pragmatik bir iş birliği ve kabullenme stratejisi izlemeye itmektedir. Kaldı ki yerel halkı temsilen oluşturulan meclislerin hiçbirinin etkinliklerinin olmadığı görülmekte zira bu yapılara seçilenler aşiretler içinde gücü olmayan ancak YPG gibi kontrol sahibi yapılar tarafından seçilmiş kişilerdir. Dahası seçimleri YPG'nin de değil yerelde "Kandil ekibi" olarak adlandırılan PKK mensuplarının yaptığı belirtilmektedir.⁶⁴

63. Haldun Yalçınkaya ile gerçekleştirilen mülakat, 4 Ekim 2017, Ankara.

64. Oytun Orhan ile gerçekleştirilen mülakat, 3 Ekim 2017, Ankara.

DEAŞ Karşısı Söylem Oluşturulmasında Kriterler: DEAŞ'a yönelik karşı söylem oluşturulmasında çeşitli çalışmalara rağmen etkinlik sağlanamadığı anlaşılmaktadır. Burada temel sorunun özellikle karşı söylemi oluşturan aktör ve söylemin kendisine hedef olarak seçtiği kitle hususlarında ortaya çıktığı görülmektedir. Yapılan çalışmalar örgüt mensupları veya örgüte katılmaya karar vermiş kişilerin karşı söylem yoluyla çoğunlukla ikna edilemediğini ortaya koymuştur. Diğer taraftan örgüt sempatanları veya örgüt propagandasına karşı kırılğan bir konumda bulunan kişiler üzerinde karşı söylemin daha etkili bir rol oynadığı anlaşılmıştır. Dolayısıyla hedef kitleyi de bunlar oluşturmalıdır. Karşı söylemin oluşturulmasında başat rol oynayacak aktör ise devlet değil sivil toplum kuruluşları (STK) olmalıdır. Zira radikalleşme süreçleri büyük oranda zaten devlet ve devletin temsil edildiği kurum, değer ve uygulamalardan duyulan hoşnutsuzluktan kaynaklanmaktadır. Temel aktör olması gereken STK'ların aynı zamanda sorunun önemli bir parçası olmaları radikalleşme sürecini karmaşıktıratan ciddi bir sınaama teşkil etmektedir. Zira mevzu bahis STK'ların çoğu Selefi ideolojiyi benimsemiştir. Bu durumun aşılması için toplumu kucaklayıcı STK ve sosyal ağların inşası temel önem arz etmektedir. Radikalleşme ile mücadelede engel teşkil eden bir diğer husus devletlerin kendi halklarını tanınamamasıdır. Mücadelenin uluslararası düzeyde standartları veya prensiplerinden bahsedilemeyebilir. Ancak her toplumun kendi siyasal ortamı, yaş dağılımı ve sosyoekonomik göstergeleri gibi faktörler ele alınarak ulusal ve yerel düzeylerde politikalar tasarlanabilir.⁶⁵

65. Hilmi Demir ile gerçekleştirilen mülakat, 5 Ekim 2017, Ankara.

DEAŞ'ın Irak ve Suriye'de kurduğu sözde hilafete dayalı devlet örgütün başkenti olan Rakka'nın düşmesiyle yıkılıyor. 2014'te halifeliğin ilan edilmesi, devamında örgütün hakimiyet alanının şaşırı bir şekilde genişlemesi, yabancı terörist savaşçıların (YTS) hızla artarak bölgeye yönelmesi ve tekfirci radikal militan Selefi terörizmin küresel eylem döngüsü DEAŞ'ı uluslararası toplumun bir numaralı düşmanı haline dönüştürmüştür. Rakka ve Musul'un kaybedilmesiyle birlikte DEAŞ Irak-Suriye sınırını kapsayan küçük bir toprak parçasına sıkışmıştır. Ancak bütün kayıplarına rağmen DEAŞ sorunu ve ortaya çıkardığı terör tehdidi tamamen ortadan kalkmış görünmüyor. Hilafet sonrası dönemde cevabı verilmesi gereken en önemli soru ise topraksızlaşan, devletsiz kalan, coğrafi derinliği ve askeri üstünlüğünü kaybeden DEAŞ'ı nasıl bir geleceğin beklediğidir. Bu soruyu başka türlü formüleştirmek gerekirse DEAŞ toprağa bağlı olmayan yeni mücadele stratejisini nasıl şekillendirecek? Bu oldukça önemli bir soru ve askeri yenilgi sonrası DEAŞ'ı konuşmayı her zamankinden daha da önemli kılmaktadır. Bu bağlamda elinizdeki analiz bunun gibi sorulara cevap aramaktadır.

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • KAHİRE

www.setav.org